

Knjiža 6.

Življenje in svet

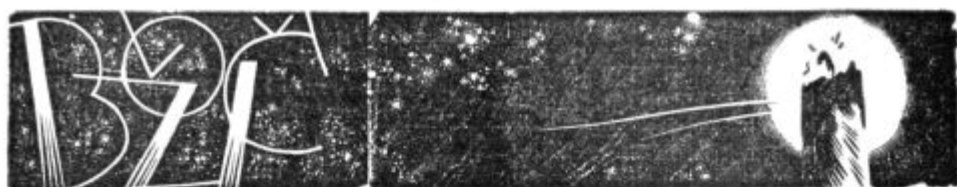
Štev. 25.

Ljubljana 20. decembra 1929.

Leto 3.

E. Justin: Betlehemsko dete (lesorez)

Ali je na zemlji dovolj prostora za vse ljudi?

Trije razlogi, ki vzbujajo skrb

Pred kakšnimi dvajsetimi leti so se oglasili prvi prestrašeni glasovi, ki so pozivali »evropski kontinent«, naj bi se postavil na stražo za svoje svetinje pred »rumeno nevarnostjo«, pred nevarnostjo preobljudenih mongolskih predelov Azije, ki preti preplaviti evropsko celino in jo uničiti z vso njeno prastaro državno in kulturno organizacijo vred.

Kakor da bi bilo te grozote še premalo, so se dvignili pozneje novi preroki, ki so opozorili Evropo pred drugo, nič manj usodno nevarnostjo, pred nevarnostjo, ki ji preti z nasprotne strani sveta, preko Atlantskega oceana — iz Amerike.

In da bo mera polna, je nastopil neposredno po vojni prerok vseh prerokov, nemški filozof Oswald Spengler, s svojo senzacionalno knjigo o »Propadu zapadnega sveta«, v kateri je obširno obrazložil kopico, na videz neoporečnih razlogov, ki so ga bili pripravili do istega naziranja o neizmerni nevarnosti, ki poje Evropi pogrebno pesem, a najdoločilnejši razlog mu ni bila ne rumena ne ameriška nevarnost, temveč »nerodovitnost civiliziranega (t. j. zapadnega, evropskega) človeštva«, ki se kaže v neprestanem padanju števila rojstev, v odporu evropskega človeka proti spočetanju novih ljudi.

To je tisti razlog, ki ga je stisnil evgenik Herman Muckermann v stavek: »Strašneša nego smrtna žetev vojne je smrtna žetev miru« in ki je dvignil v zadnjih letih toliko državnikov in med njimi diktatorja Mussolinija v prvi vrsti, da so šli nad svoja ljudstva in jih poskusili tu z dobro besedo in z darovi, tam s pretnjami in kaznimi pripraviti do tega, da bi se bali rodila. Tisti pa, ki so videli najbolj daleč, so nastopili z idejo o obrambni in prerodilni zvezi evropskih držav, z idejo o »Vseevropi«, ki je dobila haš v zadnjih časih nekaj novega poleta, ko sta se izjavila takšna

moža, kakršna sta Briand in Herriot, za pristaša njenega ustanovitelja, avstrijsko-japonskega grofa Coudenhove-Kalergija, in jo spravila v debato pred forum mednarodne diplomacije.

V teh okoliščinah ne bo odveč, če se tudi mi podrobneje pobaviamo s temi zadevami. Najprvo:

O vprašanju nazadovanja porodov

Nazadovanje porodov v evropskih kulturnih državah je tako dokazano, in očitno dejstvo, da bi bila vsaka beseda o tem tako rekoč odveč. Gre pa za to, v čem je iskati vzrokov za ta pojav. Monakovski narodni gospodar Lujo Brentano jih vidi v naraščajoči blaginji in želji po uživanju — otroci so temu uživanju v napoto — tako med posamezniki, kakor med celimi ljudstvi. Drugi, in med njimi predvsem nemški profesor dr. Julij Wolf, pa ugovarjajo. Im menda upravičeno, da to ne more biti res, ker drugače ne bi bili prišli do tega, da se uveljavlja sedaj proces »razotročanja« že v proletarskih slojih družbe, potem ko je zavzel že vse srednje in premožne sloje. Gre enostavno za novo seksualno moralo, za novo naziranje o potrebi otrok. Dočim so jih nekdaj časi spočenjali napol v omtoci, naravi in boguvdano, brez vsakega pomisleka, da-li je to dobro ali slabo, družini in družbi v korist ali škodo, je postal danes tudi otroški blagoslov zadeva razumnega pretehtanja, »račun« svoje vrste. In to ne velja samo za evropske dežele, temveč tudi za izvenevropske evropskega postanka. Pri tem pa je treba pripomniti, da število živih otrok v družinah danes v splošnem nikakor ni manjše nego prej temveč samo število rojenih otrok. Če vzamemo n. pr. za primer in pojasnilo Nemčijo tedaj se pokaže, da se je rodilo l. 1901. na 1000 prebivalcev 357 otrok, l. 1926 res samo 195 otrok, istočasno pa je padla umrljivost dojenčkov od 207 na 102 (na 100 rojenih otrok). Nazadovanje umrljivosti

dojenčkov je torej odločno večje nego nazadovanje porodov in če bi bili vsi otroci dojenčki, bi imele nemške družine danes celo več otrok nego ob začetku stoletja. Samo to, da ni umrljivost po dovršenem prvem letu nazadovala v isti meri kakor umrljivost do prvega leta, povzroča, da ni tako in da je znašal presežek letne pomnožitve l. 1928. 433.000 duš, dočim je znašal l. 1901. 858.000 duš (pri čemer pa moramo upoštevati tudi to, da je bila Nemčija takrat po teritoriju večja).

Izredno poučno je primerjati število rojstev in umrljivost v posameznih državah. Dočim so si bile lanskega leta n. pr. Nemčija, Francija in Anglija po porodnem številu precej enake (namreč 18.6, 18.2, 17.1 na 1000 prebivalcev), je dosegla umrljivost na Francoskem 16.5 na 1000 prebivalcev, na Angleškem 11.8, v Nemčiji 11.6. Nemčija je imela tako presežek 7 duš na 1000 prebivalcev, Angleška 5.3, Francoska komaj 1.7 (70.000), dasi se po porodnem številu približuje Nemčiji. Francosko ne ubija torej toliko nazadovanje porodov ali kakšna z nerodovitnostjo zvezana degeneracija njenega ljudstva, kakor to običajno menijo, temveč samo izredno visoka umrljivost njenih otrok. Med ostalimi državami v Evropi so prilike boljše nego v teh treh glavnih državah.

Češkoslovaška ima n. pr. porodno število 23.2 (letni presežek rojstev nad smrtni 117.000 duš). Italija 27.2 pri umrljivosti 15.7 (letni presežek 468.000 — večji nego nemški). Španska 29.9 pri umrljivosti 18.6 (presežek 252.000) nad vse veliko porodno število pa ima Poljska, namreč 32.6 z letnim presežkom 479.000, ki je večji nego nemški in italijanski, čeprav ima komaj polovico toliko prebivalstva kakor Nemčija. Seveda pa se tudi v tej deželi kaže počasno nazadovanje porodov, isto tako kakor v Italiji in to navzlic vsem poskusom kakšnega Mussolinija ali Pilsudskega, da bi ga zaježila. Iz vseh gorenjih števil pa je razvidno, da bomo lahko še dolgo čakali na to, da bi začelo Evropi ljudi primanjkovati. Ta nevarnost proti kvečjemu samo delčku Evrope in sicer Francoski, a tudi tam skrbí neprestano priseljevanje inostranih evropskih elementov za to, da še ne bo kmalu kaj praznih prostorov, na katere bi lahko stopila osvajajoča noga rumenega ali kakršnegakoli drugega plemena. Sicer pa je treba pomisliti to-le: Vse evropske države trpijo, nekatere bolj, nekatere manj, zaradi brezposelnosti. Dokler je en sam človek brez dela na našem kontinentu, toliko časa ne moremo trditi, da bi bilo na tem kontinentu ljudi — premalo...

Najtežja snov

Kdor še danes uporablja primerjavo »težak ko svinec«, kaže, da ne koraka s tokom časa. »Težak ko osmij«, mora reči, kdor hoče biti moderen. Osmij je namreč — kolikor doslej vemo — najtežja snov na svetu. Dvakrat težji je od svinca in trikrat težji od železa, skoro desetkrat težji od aluminija in več ko 22 krat od vode.

Ta svojevrstna snov spada po svojih fizikalčnih svojstvih med kovine, po kemičnih lastnostih pa ne. Na oko se vidi modrikasta in tvori kristale, ki so trši od stekla.

Osmij je odkril Smithson Tennant leta 1904. O njem in iridiju je poročal v dveh razpravah, ki jih je napisal za kr. akademijo znanosti. Osmij je posebno zanimiv zaradi tega, ker je za tantalom najtežje taljiva kovina. Ime je dobil po silno ostrem in prodirnem duhu, ki ga razšinja, kadar se segreva. Osmij se

najde skoro vedno v zvezi s platino, s katero daje tudi zlitine.

Prele so osmij uporabljali za izdelovanje žarnih ločnic v električnih žarnicah. Ker pa so bile te žarnice predrage in ker tudi materiala ni bilo dovolj, so to opustili. Ta dragocena snov se pridobiva v Uralu in v Braziliji.

BALZAC, IZUMITELJ PARISKIH COL-NOV

Pisee »Oeŕla Goriot« je imel siliten zamišl za poslovne stvari. Njegove globoke zamisli so pa drugi udeistvili. Tako je 1837 pisal Rothschildu, naj bi osnoval gondole za 200 do 300 oseb, z vodbo, umetelnim ognjem itd. »Ves načrt je že dozorel v glavi, manjka mi samo drobiža...« Drobiž se je našel že 1837 ob razstavi. Zadeva se je imenito obnesla, toda Balzac je bil že 17 let pod rušo.

Inž. J. Birkham

Piramide, nevenljive priče človeškega stavbarstva

Pač vsakdo, ki je potoval po Egiptu, je strme obstal pred ogromnimi piramidami pri Gizeh, ki napravljajo baš zaradi svoje velikosti veličasten vtis na človeka. To so menda čutili tudi naši davni predniki, sicer ne bi bili prišteva-

zidali v časih barbarstva. Celo danda: našnji, v dobi vseobvladajoče tehnike, bi bila gradnja takšnih kolosov zelo težka in bi veljala nepopisno visoke vsote.

Pomudimo se malce pri največji izmed velikank, pri Keopsovi piramidi.

Velika piramida s Sfingo

li piramid k sedmerim čudesom sveta. Čeprav imamo dandanes druga tehnična čuda, ki obvladujejo naš razum in srce, vendar le ne moremo odoleti ogromnim stavbam davnine. Nihče si ne more predstavljati ogromnosti piramid, dokler ne vzame svinčnika v roko in ne začne računati. Šele števila govore predstavitvoren jezik in nas preverijo, kakšno delo leži v piramidah, ki so jih

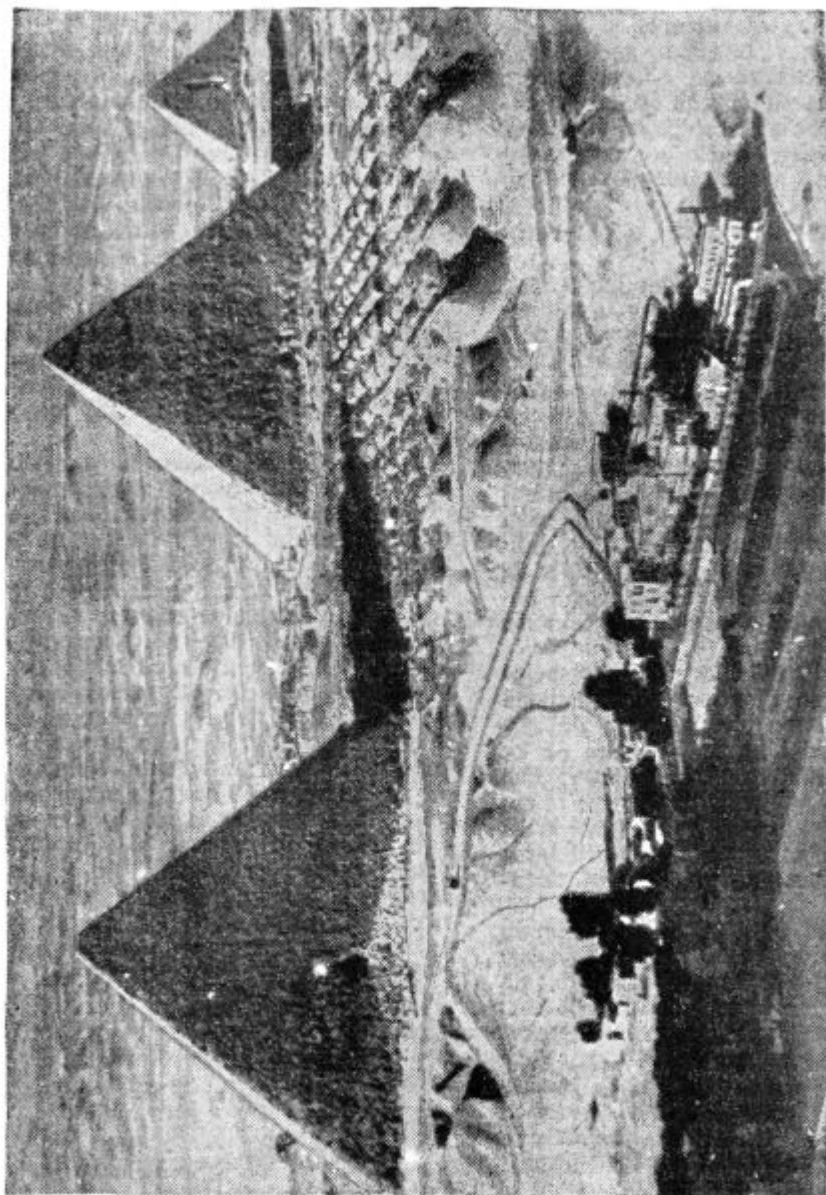
Ime je dobila po možu, ki jo je gradil. Sicer pa je samo osem metrov višja od svoje sosede, Kefrenove piramide. Ta piramida, ki nanjo spleza vsak potnik s pomočjo domačih vodičev, je pomnik iz najstarejše dobe egiptске dežele. Pri njeni gradnji je bilo zaposlenih 100.000 ljudi nepretrgoma skozi dvajset let. Strmeli pa bomo šele potem, kadar bomo izvedeli, koliko materiala tiči v njenih zi-

dovih in kolikšna je njena prostornina.

Keopsova piramida je visoka 147 metrov. Zidana je v četverkotniku. Čegar stranica meri v dolžini 232 m, zavzema površino 53.824 četvornih m, kar je či-

bomo lažje predstavili, če premislimo tole:

Če bi naložili kamenje, potrebno za zidavo piramide, na železniške vozove, z nosilno težo 15 ton na voz, bi rabili

Piramide, fotografirane z letala. V ospredju vas Mena na meji egiptске puščave

sto lep košček zemlje. Da jo obhodiš, rabiš približno četrto ure. Sezidana je piramida iz apnenčevega kamna in njena prostornina znaša približno 2.637.000 kubičnih metrov. Težka pa je 6.329.700 ton ali 6.329.700.000 kg. Ta številke si

za naložitev vsega kamenja v piramidi 421.980 vagonov. In če vzamemo, da je vsak vagon dolg 9 m, bi bil ta vlak v celoti dolg 3798 km, kar pomeni toliko kolikor zračna črta od Kaira do Londona. Ko bi zadnji voz vlaka zapuščal po-

stajo v Kairu, bi prvi baš privozil na londonski kolodvor.

Če bi pa porabili kamenje, ki je zazidano v Keopsovi piramidi, za tlakovanje in ga sežagali na 4 cm debele ploščice, bi dobili iz njega 65,925.000 cestovnih metrov ali okroglo 66 štirjaških kilometrov tlaka. Pokrili bi z njim lahko cesto v širini 5 m in v dolžini 13.000 km Marsikatera deželica na svetu bi torej popravila vse svoje ceste s kamenjem iz Keopsove piramide.

Iz tega materiala bi pa lahko tudi postavili zid, ki bi bil debel 50 cm, visok pa 3 m. Takšen zid bi meril v dolžini 2637 km. Vsekakor lep pas!

Zdaj pa k prostornini! Normalen človek meri v višino 165 cm, v globino 40 cm in v širino 50 cm. Toliko prostora rabi normalen človek, da se lahko vzdrži na prostoru, ne da bi se moral prerivati. V votli piramidi, ki obsega 2.637.000 kubičnih metrov, bi torej lahko namestili 7.911.000 ljudi. Tisti, ki bi ležali čisto na dnu, bi seveda nosili nekaj teže, zakaj na vsakemu bi ležalo 366 teles.

Če bi vzel vsak človek, bodisi belokožec ali član drugopoltnega plemena kateregakoli spola in starosti del piramide, bi odpadlo na vsakega 37 kg gradbenega materiala. In na zemlji živi vendar 1715 milijonov duš! Vsak bi torej lahko naložil po 37 kg gradiva in ga odnesel za spomin na mogočnost faraonov in na neminljivost starih Egipčanov!

Še bolje bi pa bilo, če bi piramido spremenili v opeko in iz njenih delov začeli graditi hiše. Iz 2.637.000 kubičnih metrov vsebine bi lahko napravili 3300 trinadstropnih stanovanjskih hiš. Pročelje vsake hiše bi merilo v dolžino 20 m. V vsaki hiši bi bilo prostora za 16 stanovanj. Če vzamemo, da živi v vsakem stanovanju po troje oseb, bi se dalo zgraditi iz materiala Keopsove pirami-

de mesto za 165.000 prebivalcev. V tistem srečnem mestu bi bila stanovanjska kriza pač odpravljena.

Vsekakor pa bi bilo v tem primeru potrebno, da se že vnaprej preskrbimo z zadostnimi transportnimi sredstvi, zakaj s prevozom bi imeli mnogo skrbi. Če bi naložili gradivo na 421,950 vagonov, bi smeli vsakemu tovarnemu vlaku priklopiti največ 50 polnih voz. Da bi ves material spravili z mesta, pa bi potrebovali nič manj ko 8440 tovarnih vlakov.

Transport bi kajpada ne bil poceni. Ker se porabi za vsako tono teže na kilometer daljave 4 kg premoga, bi porabili za prevoz 6.329.700 ton kamenja, ki je zazidano v piramidi, 253,188 ton goriva.

Tudi troški za odnašanje materiala ne bi bili skromni. Če bi s piramide ločili kamenje kakor v kamnolomu in odvažali material 50 m daleč, bi to delo zahtevalo okoli 25.300.000 delovnih ur.

Iz teh števil je menda dovolj razvidno, kolikšna je ta stavba. Kolikšen pa je moral biti šele trud, s katerim so jo postavili! To si danes lahko jedva predočimo, zakaj tiste čase, ko so zidali piramido, niso imeli ne škripcev ne drugih pripomočkov. Delo se je vršilo od začetka do kraja z rokami. Vendar pa so morali imeti že stari Egipčani nekaj tehniškega znanja, da so to ogromno delo izvedli do kraja in to v časih, ko niso v naših deželah imeli niti pojma o kovinah in njih uporabi ter so naši predniki živeli še po gozdovih, se ogrinjali z živalskimi kožami ter lovili z najprimitivnejšimi sredstvi medvede. Na Vzhodu pa so se takrat narodi ponašali že z visoko stopnjo kulture in so ustvarili spomenike, katerim se še danes divimo.

Božič v slovenski narodni pesmi

Za vse prilike, vesele in žalostne, poskočne in obupne, junaške in malo-dušne si je spletlo naše ljudstvo venec pesmi, iz katerih jasno odseva njegova duša in odmeva njegovo razmerje do vsakega dogodka. Junaške pesmi pojejo o kralju Matjažu in kraljeviču Marku, o Lambergarju, Ravbarju in Turkih; druge zopet pripovedujejo o poljski in španski kraljici, o mrliču in ljubici, o godcu pred peklom, o mornarju, povodnem možu, mladi Zori in mladi Bredi. Splošno znana je tista, ki sočustvuje s siroto Jerico. In tudi v humor je posegla ljudska fantazija, ko je zapela o živalih, zlasti o svatbah lisice, petelina, kosa, polža, obada in sove.

Mimo vseh teh ravnobarvnih tonov najdemo v naši narodni poeziji še posebnost, uglaseno na versko čustvovanje. Mnogovrstni so motivi, ki si jih je izbrala slovenska narodna duša za izživiljanje v tem pravcu. Že med pripovednimi motivi najdemo pesem o ozelenelih palicah, o nuni, puščavniku ter menihu in raiški ptici; ena govori tudi o »vagani duši«, druge pojejo o Mariji in sv. Petru materi, o svetnikih in svetnicah, nešteto pa jih je, ki obravnavajo Jezusa, kako je bil rojen, ziban in na koncu izdan.

Med obrednimi pesmimi se je ohranilo mnoštvo božičnih kolednic, za čijih nastanek je dalo povod Jezusovo rojstvo. Zanimivo je vedeti, da se našata dva najstarejša zapisa naše narodne pesmi na obredne zadeve. Prva je znana kranjska v dveh stihih:

Mi smo prišli pred vrata,
de bila božja zlata!

Ta zapis izvira od Primoža Trubarja in je objavljen v »Katekizmu z dvema razlagama« iz l. 1575. Drugi najstarejši zapis, ki ga čitatelj najde na koncu našega sestavka, so našli v slovarju Fra Gregorija Alasia da Sommarina, ki je zabeležil pesem na Primorskem, verjetno na Krasu.

V Framu je slišal Oroslav Caf pesem, kako sveti Jožef dobi Marijo:

Bog je zbral dvanajst mož, ki
no vsi so noter v templj šli.
Vsak no šibo v roko vzame
no jo v pravo roko dene,
no poslušajmo ta glas:
kteremu šiba razcvetla bo,
tisti bo dobil Marijo.

Sveti Jožef — veli dalje pesem — šibo v roko vzame, šiba cvet spusti. Strah ga je prevzel, da je kar hotel zapustiti Marijo, a Bog mu je poslal angela, ki ga je poučil:

Sveti Jožef, nič ne maraj
tega sina si gor zredi,
ta je od svetega Duha.

V vipavskem Sv. Križu je ljudstvo pelo drugače:

Marija rožce brala,
lepe rožce, nagelne,
je pušle napravljala
svojimu možu Jožefu.
K nji je peršu angel,
oj angel Gabriel,
ji pernesu grozdčič,
oj grozdčič vinarški.
Marija ga podušala,
znosila Jezusa.

V Devinu na Krasu, tam, kjer je pri- zorišče pesmi o »Lepi Vidi«, poje na- rod, da je Marija »poduhala rože lili- je« in od njih »občutila Jezusa«.

V Čedadu na Benečanskem najdemo slično verzijo. Angel prinese rože Mariji:

Nate, nate, Marija, rožico,
ki tak lepo diši.
Marija dihnila rožico,
znosila Jezusa.

Potem vidimo svetega Jožefa kako dela zibelko:

Svet Jožef in Marija
se skupaj snideta
in se prav lepo menita,
in sta se na pot podala
proti gojzdu zelenimu.
V gojzdu ne raste družiga
kakor sama hojica,
zdolaj sta počivala,
prav lepo se menila.
Iz hojice se družega ne stori
kakor kakšna žagančica,
iz žagance se družiga ne stori
kakor kakšna zibelka.

Marija in Jožef gresta na pot — pe- sem iz Cerkelj opceva ta dogodek ta- kole:

Marija in Jožef sta rajžala, rajžala
ta v strgano štalico.
Marija je rodila Jezusa, Jezusa,
oblublenga Mesijasa.

Marija pa ni imela pleničice — sve- ti Jožef dal je srajčico; Marija ni ime- la kovterčka — sveti Jožef dal je su- kenco; Marija ni imela zibelke — sve- ti Jožef je odšel v zeleno gmajnico, posekal jelčico, naredil zibelko.

Zibika je lepo vmalana, vmalana,
de je Mariji dopadala.
Na jedne namalano, namalano
presladko ime Jezusovo,
na drugi strani je namalana, namalana
njegova britka martra vsa.

V svetopisemskem slogu se bere na-
slednja napoved Jezusovega rojstva iz
begunjske okolice:

Ana zapovd je venkaj šva
od cesarja Avgustusa,
de se cev svet podpisat ima,
tudi sveti Jožef z Marijo.
Oh reven ta čas,
Marij' je mrazi!

Sveti Jožef išče prenočišča in ga ne
najde niti pri sorodnikih. Ves žalosten
se vrne k Mariji. Slednjič se ponudi
rešitev sama od sebe:

Pred mestom stoji štalica,
nad njo zapoje grlica.
Marija pravi: Jožef moj,
pova v to štalico nocoj!
Oh srečna ta noč,
Bog bo dav pomoč.
Svet Jožef gre v štalico, moči,
močiva sta za ponoči.
Marija tam zaspi sladko,
zamaknjena je biva gor v nebo,
in sina rodi.
Rešnika ljudi.

Zapis Matije Majarja-Ziljskega sli-
ka vso radost pobožnega ljudstva nad
rojstvom Izveličarja:

Se svjeti, svjeti bjeli dan,
k nam bo pršu Jezus sam
s svojo presveto materjo,
z rožo Marijo cartano.
Tičice po luftu letajo,
doli na vejice sedajo,
ribice v morji plavajo,
glavice na suh' pokladajo.

Odrešenik je rojen! In zdaj se mu
pridejo pokloniti trije kralji iz Jutrove
dežele. Transkripcija zapisa fra Gre-
gorija Alasia da Sommaripa slove:

Ta svetla zvezda, ta je vzešla
za ono stran črne goré.
Ona nam sveti širokó,
široko ino visokó.
V zvezdi stoji dete mladó,
v rokah drži en križ zlatí.
V križu so zlatni puštohi,
da je to dete pravi Bog,
da je to dete rojeno
notri v tem mestu Betlemu,
v eni priprosti štalici,
v enih volovskih jasecih.

Spoznal ga je osljč. volčk,
da je to dete pravi Bog,
kor je stvaril zemljó, nebó,
krščeniku dal dušo, teló.
Potle so prišli kralji trije
Gašpar, Melihor, Boltežar,
in oni so k ofru prinesli
veróh, miro, čistó zlató
Ino darujejo Jezusa,
toga kralja nebeskega.
Veseli se Jeruzalem,
Jeruzalem, mesto lepol!
V tebi nam se eden je rodil,
ker bode kralj čez kralje vse,
o hvala tebi, Marija,
ker si nam dala sina tvojgál!

S to zahvalo Mariji se narodni mo-
tiv o Jezusovem rojstvu izčrpa.

ODKRITJE AMERIKE

Prof. Rómulo Carbia, poročá Razón v
Buenos Airesu, je na vseučilišču v La Plati
predaval o sleparstvu v podatkih glede odk-
ritja Novega sveta. Tako glede pisma iz
l. 1498., ki začena pripoved o tretjem Ko-
lumbovem potovanju. Enako glede besedila
v »Knjigi prerokovanja« iz l. 1501. Tu je
potvrjen uvod v ladijski dnevnik o prvem
potovanju ter admiralov životopis, ki se
pripisuje njegovemu sinu, kakor tudi vse
dotične listine. R. Carbia je izjavil, da je
prišel do tega prepričanja po 17 letih raz-
iskav, pri katerih je uporabljal najstrožji
način nadziranja. Po njegovem mnenju je
te prevare zagrešil fra Bartolomeo de Las
Casas, hoteč ugovarjati svojemu protivni-
ku, Gonzalu Fernandezu Oviedu. Ta je
l. 1535. odrekel Kolumbu prvenstvo v odk-
ritju. Hkrati je postavil Las Casasov slo-
ves v slabo luč.

VINSKA BARVA

Črnine ni mogoče izdelovati iz samega
belega grozdja, pač pa se belo vino pri-
pravlja iz grozdja z rožasto, rdečo ali črno
kožo. Sredica namreč daje brezharven sok,
a mošt se mora hitro ločiti od tropin.

Lesorezi v današnji številki so delo
slikarja grafika E. Justina

Ervin Rieger

V afriškem Monastirju

Leži v najskrajnejšem, najvzhodnejšem koncu Suser-Sahela, tega najpogostejšega pasu tuniškega primorja, in ga na treh straneh obdaja Sredozemsko morje, ki lomi svoje valove ob vzhodno pečin. Te pečine, ki spreminjajo svoje barve po visini sonca in so opoldne okrašt rumene, zvečer pa vijoličaste, objemajo s svojimi kletmi in jamami naplavin najbolj zatega peska. Na pečinah se dvigajo rumeni, robati zidovi malega mesta s svojimi lepimi, preprostimi vrati. Nad zidove pa sega beli, četverooglati stolp džamije in masivna, rumena, isto tako s stolpom ovenčana zidina kasbe. Ta stolp, ki ga imenujejo Nador, ima obliko na vrhu sploščnega stožca in v trdnjavi so namestili samo bataljon arabskih strelcev. Trdnjava stoji na kraju nekdanjega krščanskega samostana, ki je dal temu afriškemu obrežnemu mestu ime, Monastir; enako kakor večje, makedonsko, nekoč turško mesto v kotlini Črne nad Solunom (Bitolj). Tu kakor tam zveni iz imena stari Monasterium.

Med obzidjem poteka muslimansko, arabsko malomestno življenje na dve pravokotno sekajoči se ulici bistveno omejeno, kakor spokojna sanja. Tu gospodarijo v neznatih butikah brivec, čevljar, tkalec, javni pisar in kovač. Nekoliko kavarn je tu, v katerih sreba postopajo čaj iz mete ali limonado od jutra do večera in ne dajo kartam trenutka miru. Majhen trg se senči pod nekoliko palmami... Toda če se šetaš skozi vijuge stranskih ulic z mnogimi džamijami, tedaj se ti pokaže na vsak korak kakor skoraj nikjer v tej s peštrm življenjem prepojeni deželi turobno orientalsko propadanje. Ruspina, kakor se je imenovalo to prastaro mesto za časa Feničanov in Rimljanov, izgublja v dejanju in nehanju današnjega dne čim dalje več na svojem pomenu. Železnica se ga izogne kakšnih 20 km od Tunisa preko Suze proti jugu: kmeci, bogati Arabci, ki jih je bilo nekoč toliko tu, se izseljujejo polagoma v živahnejša mesta. Hiše razpadajo. Mnogo jim puste in niti razvalin ne odstranjujejo.

Zunaj obzidja živi nekoliko stotnih Evroncev v raztresenih vilah. Nekoliko brezbarvnih upravnih poslopij je tu,

pošta, bolnišnica, francoska šola. A tudi nekoliko džamij in marabutov (muslimanskih kapelec-grobnic) z belimi okroglimi kupolami. Kakor da bi grabile te stavbe iz pobožnega mesta za verniki daleč v notranost blagoslovljene dežele. Severno od Monastirja, na skameniti planoti nad morjem, pa se razprostirajo med vodnjaki muslimanska pokopališča s svojimi pobeljenimi, preprostimi nagrobniki.

Kakšna čudna usoda, da je zagnalo Nestorja Aleksandroviča Monastereva iz Moskve baš v ta afriški Monastir,

istega Monastereva, ki je kot ruski fregatni kapetan med vojno tako drzno vodil svojo podmornico in se pozneje, po polomu Wranglove mornarice in vojske v l. 1920, v Bizertskem pristanu iz carskega častnika sprelevil v »belega emigranta«! Monasterev je opisal to fantastično rusko odisejo od Sebastopola do tuneške obale v posebni knjigi z naslovom »Propad carske mornarice«. Neizrekljivo trpljenje vseh teh ljudi, ki so izgubili svojo domovino, se znašli v tujini hipoma pred ničem in morajo začeti svoje življenje v drugič, čisto znova. V skupinah po več tisočev se vlečejo skozi neznano jim deželo brez sredstev in dela. Rešili so si komaj več nego golo življenje. Toda njih vztrajnost, njih žilavost, njih zmogljivost do življenja v tuje razmere jih nikakor ne zapusti. Hrabro porabijo za vsako priliko, ki se jim ponudi. Može se preživljajo kot dninarji, žen-

ske se oprimejo vsakega gospodinj-skega posla: noben poklic se ne zdi tem izobčenecem premajhen. Svoje sol-ze so udušili, svoje zobe so stisnili sku-paj. Polagoma si pomagajo socialno višje do mesta, ki jim gre. Danes naretiš v Tuneziji vsepovsod na Ruse; skoraj vsi so si utrhli svojo pot.

Monastereva pogumna in zmožna žena je zdravnica in priljubljena celo med arabskimi bolniki. On pa piše svoje knjige v mični hiši ob cesti, ki vodi iz mesta v malo luko, kjer leži njegova motorka «Kurik». privezana ob bojo. To hišo si je zgradil bogat Anglež, ki živi sedaj ob francoski obali, v Bretonski. Pred okni visijo granatna jabolka, še nezrela in cinobrasto rdeča, v temnozelenem vejevju. A tudi smok-ve dobiš tu, čijih slastni zeleni in vijoli-časti sadeži so že dozoreli, oleandre in pelargonije, ki rdečijo kakor za stavo. Oranže, da, celo banane uspevajo v tem južnem vrtu. Če pa stopiš na plo-ščato streho hiše, se ti odpre najkras-nejši razgled na utrjeno mesto, na prostrani lok morja, ki obdaja mona-stirski polotok zdaj modro, zdaj sma-ragdno, zdaj srebrno; a proti notranjo-sti dežele se razprostirajo saheljski oljčni nasadi, čijih krošnje se gubijo kakor drugo sivo zeleno morje proti zapadu v daljavo in jih tu pa tam pre-sega kakšna palma.

Ruska gostoljubnost v afriški deželi! Čutiš se prostega, kolikor hočeš; dan je razdeljen harmonično v delo in od-počitek. Proti poldnevu privabi seveda neodoljivo vse hišne prebivalce skupna kopel. Nikjer in celo kjerkoli ob tuneški obali ni enako leno obrežje razdeljeno s kamenjem tako skrbno v dobro zavarovane bazene, nikjer ne nudi morje tako čistega pogleda na peščeno dno. To je širokogrudnejše, brezskrb-nejše življenje v kolonijah. Opoldne so skoraj dnevno gostje pri mizi: stari alžaski župan iz Monastirja, ki živi že preko štirideset let v deželi in ki je bil prej misijonar v Kongu; blede, brez-krvna ruska bolničarka iz bolnišnice, razumni arabski uradnik, ki govori tako izborna francoščina in ki si postne prednise v koranu razlaga po svoje...

Po običajnem opoldanskem snantu, ko se je vročina malo poglela, izvleče

Nestor Aleksandrovič mali, brzi voz iz garaže. In potem gre vožnja med visokimi kaktusnimi mejami skozi olj-
ne nasade do Džemala, ki leži s svojimi čokoladno rjavimi lušami iz blata okoli trga kakor velika žival v večernem solncu, proti Bahnanu ž njegovimi belimi kupolami in stopničastimi vrto-vi nad morjem, ali celo do Suze, čije evropski predel nalikuje v kontrastu kakor predel velikomestnih cest. Ob povratku se prebarvajo zemlja in hiše že blede rožnato pod svetlosinjim ne-bom.

Nočnega življenja v tem podežel-skem Monastirju seveda ni. Niti naj-skromnejše evropske kavarne z mu-ziko, kaj šele kinematografa. Toda ko vstaja mesec v poletnih nočeh iz morja in ga razžari, med tem ko prekrizujejo afriško nebo neshetni zvezdni utrinki kakor bele, skrivnostne ptice, te vabi celo hlad na vrtu zaman; kajti to je čas komarjev, škorpionov in kač. Tudi v stanovanjski sobi v pritličju vile «Java» je sedaj hladno. In če hočeš v tej sobi priklicati duhove, ti res ni treba zloglasne, staromodne mizice.

Nestor Aleksandrovič ljubi moderne, tehnične metode. Če baš ne piše svojih knjig, se bavi z motorko ali avtom ali fabricira elektriko za hišno razsvet-ljavo. Tako je postavil tudi v to sobo skrivnostno, temno omaro, ob kateri prižiga svetiljke kakor čarovnik, ki previdno vrti tajinstvene plošče. Šele tedaj popusti, ko je ukrotil čudne zvo-ke, ki spominjajo včasih na drdranje slabih gramofonov, včasih vreščavemu živžavu vrabcev. Potem pa ima duho-ve hipoma v svoji oblasti. In šele tedaj se zadovolji, ko jih je priklical vse, te glasove najrazličnejših mest: Barce-lone, Rima, Toulona, Kassla, Moravske Ostrave...

Zvoki iz Evrope, preko dežel, preko morja in te male hiše pri monastirju... Gotovo še ni doživel noben nevernejši čas večjega čudeža!

Kar je preveč, še s kruhom ni dobro

Neki vladar na vzhodu, slaven po svoji modrosti, je dobival dan za dnem pritožbe zoper svojega sorodnika, namestnika v obsežni deželi njegovega carstva, zvanega Iran. To je bil mož iz visokega rodu, dober po srcu, toda izprijen po domišljavosti in mehkužnosti. Redko je trpel, da si govoril pred njim.

Zaslužen, velik sluje
okoli vsepovsod.
Ej, ej, kako blaguje
naš milostni Gospod!

Po kantati mu je komornik napravil tri četrti ure dolg govor, v katerem ga je natanko in izrečno povzdigoval za vse vrline — ki so mu manjkale. Po končanem nagovoru so ga z godbo spremili za mizo. Obed je trajal tri ure. Čim je zinil, da bi kaj rekel, se je oglašil prvi komornik: »Prav bo povedal.« Komaj je izustil štiri besede, je že drugi komornik kliknil: »Dobro je povedal.« Oba druga komornika sta se glasno krohotala dovtipom, ki jih je Iran izrekel ali ki naj bi jih bil. Po obedu so mu popevko ponovili.

Prvi dan se mu je zdel imeniten. Uganil je, da ga kralj časti po njegovih zaslugah. Drugi se mu je videl manj prijeten, tretji mu je presedal, četrti bil neznosen, peti pa smrtna muka. Ogorčen, ker čuje vsevdilj isto petje:

Ej, ej, kako blaguje
naš milostni Gospod!

ker sliši venomer, da ima prav, in ker mu trobuzljajo vsak dan obtožbe, je na posled pisal na dvor, proseč kralja, naj blagovoli odpoklicati svoje komornike, godbenike, kuharskega narednika. Obljubil je, da bo poslej manj ničemuren in pridnejši. Poslej mu niso več toliko kadili, imel je manj veselje in bil blaženejši, kajti kakor veli orientški pisec: »Venomer radost ni nobena radost.«

HIJENE

Hijena je četveronožec, ki so ga precej obrekli, na menda ne po krivem. Vendar pa ima svoje zagovornike navzlic svojim zoprnim navadam in navzlic ostudnemu smradu. Nekateri pravijo, da jo je možno udomačiti in da utegne biti privržna. V Lipskem je mlada krotilka velika prijateljica hijen, ki jo obdajajo in ljubkujejo, kadar stoni v njih ogrado. Priznati je, da so te životinje zelo hude med seboj. Tedaj pa tedaj se vnemo srditi boji med njimi, pa brez vidnega vzroka. Grizelo se v bok, noge, gobec, a zobje so jim tako močni, da naenkrat zdrobe debelo konjsko kost. Zanimivo je zlasti to: po bitki vse razmrevarjene zelo krvavijo, toda naslednji dan so že zdrave, rane so se zacelile.

Voltaire

n nikdar, da bi mu ugovarjal. Pavi niso ničemurnejši, želve so manj lene. Dihal je samo slavo in krive naslade. Čujte, kaj je napravil monarhi, da bi ga poboljšal.

Poslal mu je kapelnika z dvanajstimi pevci in dvajsetštirimi godbeniki, kuharskega načelnika s šestimi kuharji, pa štiri komornike, ki ga niso smeli nikdar ostaviti. Kraljevo novelje se je glasilo, da se mora naslednja dvorska šega brez izjeme izvajati, stvari pa so se vršile tako:

Prvi dan, kakor hitro se je Iran prebudil, je nastopil glasbeni mojster s pevci in svirači. Zakrožili so ponevko, ki je trajala dve uri, vsake tri minute pa se je ponavljal pripevek:

V kakšni zvezi je inteligenca z nogami?

Ploske noge ovirajo modernega človeka, da se ne more povzpeti na najvišjo stopnjo inteligence. To ni šala, temveč najnovejša teorija zdravnikov, ki so se temeljito ukvarjali s študijem človeških nog.

Obok, ki se reže v podplat, je v posebnih zavisnosti z intelektom, pravijo ti specialisti. Z napredujočo civilizacijo se ta obok pri človeku čedalje bolj napenja, obenem pa postaja bolj in bolj šibek. Pravijo, da so temu krive kite in živčevje, ki potekajo v nogah proti hrbtnemu mozgu. Z drugimi besedami: ti živci so tisto, kar daje njih posestniku borbenost in druge lastnosti, ki so karakteristične zanj.

Toda baš na višku civilizacije se začno slabotni oboki rušiti. Ljudje s ploskimi nogami postanejo nesposobni in leni, ne glede na poklic. Zaradi tega je nujno potrebno, da se najde to ali ono sredstvo, ki bo umetno ohranilo potrebno napetost nožnih obokov.

Vse do sedaj povedano se znanstveno utemeljuje s pohabljenimi nogami Kitajcev. Navada, da si Kitajci lomijo stopala, se je udomačila takrat, ko je bilo nebeško cesarstvo na vrhuncu moči in slave. Najbrže so Kitajci že takrat spoznali pomen nožnih obokov, da so začeli otrokom že v rani mladosti »povijati«
noge. Ko se je narod začel civilizirati, je ta običaj bolj in bolj izginjal in je danes že domala pozabljen.

Noge pa niso le v zavisnosti z intelektom, temveč kažejo tudi njegove posebnosti, tisto, kar kdo ima ali nima.

Na stopalu so trije značilni deli. Prvi se razteza od pete do sredine podplata, drugi zavzema srednji del, tretji del pa prsti. Ta del je najbolj značilen in ve največ povedati o značaju posameznika. Če je n. pr. tvoj palec, ki je ključ k inteligenci, čez normalno mero dolg (normalna mera je tretjina podplata), potem je temu primerna tudi tvoja inteligentnost pravi teorija. S tem pa seve še ni rečeno, da si genalen možik ali nadpovprečna ženska, zakaj predolge palce imajo mnogokrat tudi zločinci. — Seveda, ako svoje posebne sposobnosti pravilno uporabiš, utegneš še mnogo

doseči. — Nenormalno kratek palec kaže majhno inteligenco. Iz tega nujno sledi omejenost in z njo zvezani nedostatki in nevarnosti. Palec, ki je vobče prevelik, tedaj predolg in preširok, pomeni pri ženskah izrazito sebičnost, pri moških pa primitivne instinkte. Skratka: bojmo se prevelikih palcev surove oblike!

Vse to je samo drobec tistega, kar vedo povedati noge. Pri natančnejšem motrenju lahko odkrijejo tudi starost posameznika in razodenejo, kako dolgo bo živel.

Nekateri zdravniki so opazili, da se na nohtih prstov na nogah tvorijo kolobarji, ki se zgnetejo tesno drug k drugemu in tvorijo bel srp pri korenu nohta. Potem so dognali, da se lega teh obročkov spreminja s starostjo, pa so si dejali, da morajo tudi ti kolobarčki nekaj pomeniti.

Do desetega leta se naredi po en kolobarček na leto, od tega časa naprej pa se mmože hitreje, a obenem izgublja barvo, tako da ostanejo pozneje očitni samo obročki mladostne dobe. Po dvajsetem letu kolobarčki sicer še rastejo, viden pa ostane samo vsak tretji in pri popolnoma doraščenem človeku je moči opaziti med vsako vidno črto še pet mikroskopično tankih, ki pa niso vidne s prostim očesom.

To so znanstveno dognana dejstva in nogogledu (pedologistu) iz njih ni moči samo razbrati natančne starosti pacienta in mu povedati, kdaj bo popolnoma dozorel, marveč tudi prorokovati bodočnost in mu povedati, kako dolgo bo živel. Zrelost — tako sklepa nogogled — doseže človek med 21. in 31. letom. Zrel postane človek takrat, ko se razvije zadnja izmed peterih mikroskopično tankih črtic med vidnimi kolobarji nohtov.

Ta teorija pa tudi trdi, da bi človek potreboval do zrelosti petkrat deli časa, ako bi bili življenjski nogoti takšni, kakor ih zahteva znanost. Dandanes pa je človek povsem sužen bakterij, ki opravljajo na niem svoje razdiralno delo in ga predčasno spravijo v grob.

Po teoriji bi moral človek v najneugodnejšem slučaju živeti vsaj 110 let.

Proučevanje nohtov pa ni glavna naloga pedologistov, ki prorokujejo, da bo v nekaj letih postala profilaksa obvezna za vse stroke, prav tako, kakor je bilo pri Kitajcih v starih časih povezovanje nog civilizatorična: *Conditio sine qua non*. O Evropi se lahko mirno trdi, da se že bliža vrhuncu svoje kulture in civilizacije. In ploskonogost — tako trdijo pedologisti — se bo jela kmalu smatrati za veliko nevarnost, v kateri se zrcali propadanje živčevja, kar je treba za vsako ceno preprečiti.

Prav sedaj se opaža v naši civilizaciji neki retrogradni pojav: namreč jazz-band! Ta godba se je prav za prav rodila iz džungelske romantike, in tja vodi tudi plesalce. Njen učinek na noge je takšen, da sili kosti nazaj k oblikam, kakršne poznamo iz pradobe človeštva.

oblike, ki so bile idealne, a so s pouduševljenjem človeštva počasi degenerirale. Prav tako, kakor odkriva noga zrelost posameznega človeka, odkriva tudi zrelost vsega plemena. Ako se bo človeštvo še naprej razvijalo v sedanjih smeri, potem bodo kmalu prevladovalle same šepaste noge, to se pravi živalske noge, od katerih tudi do nekakšne živalske inteligence ni več daleč.

Mogoče pa se bodo tako zvani inteligenci oboki na nogah še bolj napeli in obenem postali še šibkejši, kar bi pomenilo nekakšno moralčno evolucijo, ki bi prinesla velikih pridobitev na duševnem polju. Na vsak način pa pomeni šibkost veliko nevarnost in mirno se lahko trdi, da je narod ali pleme samo tako jako, moško in odporno, kakor oni ozki oboki v stopalih.

(Po razpravi dr. D. Cartzra)

Svobodna država Irska

»Kraljevina Velika Britanija in Irska« — tako se je glasil do l. 1921.

Irski državnik Cosgrave

uradni naziv velikega britskega imperija, ki pa je pod pritiskom razmer spremenil svoj reprezentančni naslov samo v Great Britain, kar znači v ožjem pomenu besede ozemlje Walesa in Škotske. Irska je postala samostojna in je dobila v britski zajednici oni pomen, kot ga imajo vsi dominijoni britskega cesarstva.

Bili pa so časi, ko je šlo Ircom trdo za kožo. V dolgih stoletjih so si morali tudi s krvjo izvojevati svoje pridobitve. Veliki boji za neodvisnost, jezik in vero so razredčili njih vrste. Vzeli so Irski skoro tretjino prebivalstva, pahnili deželo v gospodarsko bedo in nesrečo, koristi pa so imeli samo priseljeni Angleži.

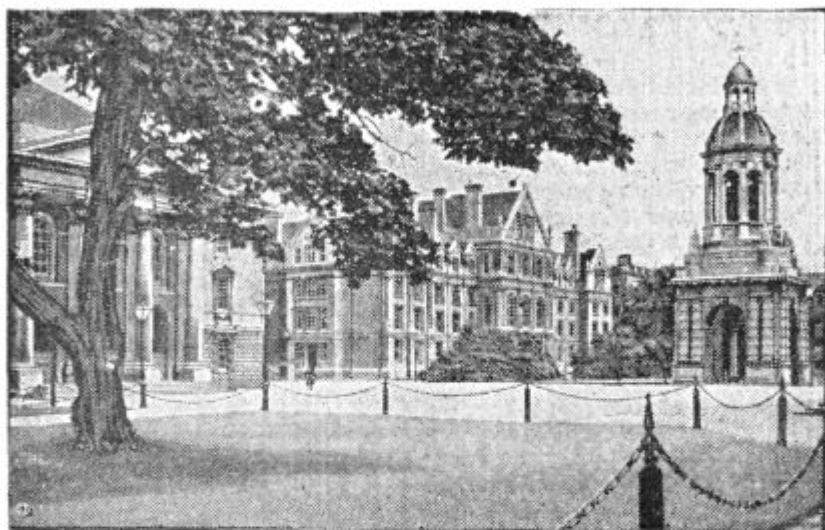
Irci so potomci Škotov in Kelto, ki so se naselili na irskem ozemlju že l. 300. po Kr. r. Sto let pozneje so bili praprebivalci Irske že keltizirani in plemena so se delila na gospodarje in sužnje. Družila pa jih je nacionalna zavest, Vladal jim je zakon o sodnikih.

Čeprav je najstarejša zgodovina Irske zavita v temo, vendar vemo, da je bila religija Ircev čaščenje posebnih prirodnih sil. Takrat, v dobi paganstva, so imeli na življenje irskega ljudstva neomejen vpliv duhovni in čarovniki (druidi), sodniki in pevc (bardi).

Irska ni nikoli pripadala rimskemu cesarstvu, krščanstvo pa je razmeroma rano prišlo v deželo. Da bi pridobil Irce za rimsko cerkev, je poslal papež Celestin mednje l. 431. diakona Pala-

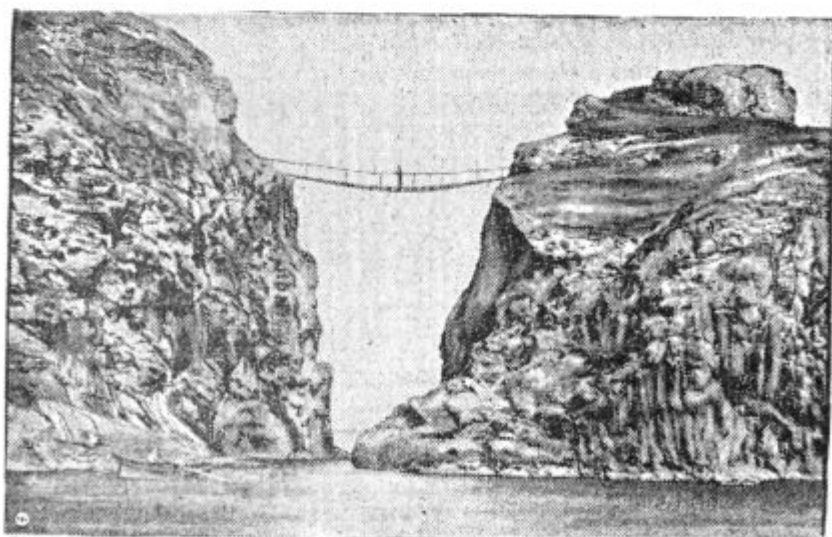
njegovi uspehi dokaj pičli. Šele njegovi nasledniki so dovršili njegovo misijo. Ljudstvo pa je obdržalo Paladija v tako izvrstnem spominu, da si ga je izbralo za zaščitnika, Krščanska kul-

Univerza v Dublinu

dijska (poznejšega sv. Patrika). Ta je skušal pridobiti ljudi za krščanstvo in si je priboril velik ugled, čeprav so bili

Irski krščani že prej poznali krščanstvo, ki je dosegla na Irskem svoj razcvet v 6. in 7. stoletju; rimska vera se je dobro zakoreninila v deželi.

Slikovit viseči most pri Portrushu na severni irski obali

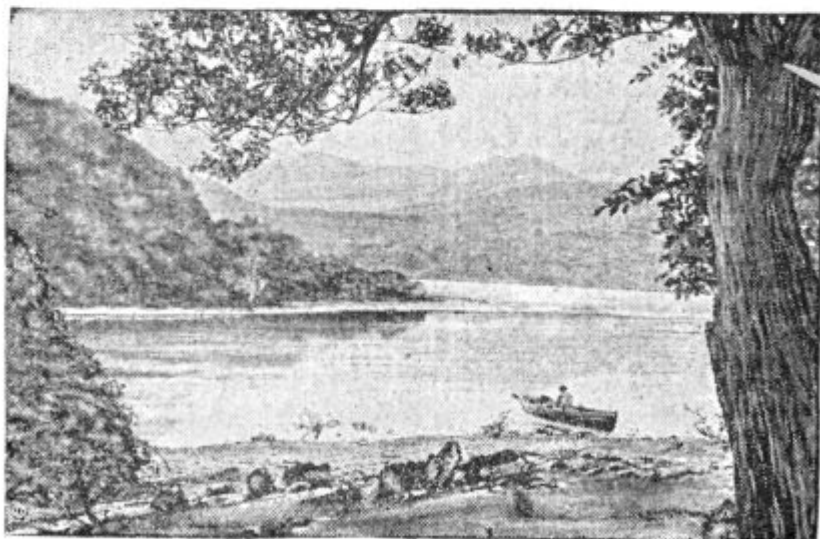
Robert Casement,

borer za irsko svobodo, ki je med svetovno vojno organiziral upore na Irskem. Vojno sodišče ga je zaradi veleizdaje obsodilo na smrt. Umreti je moral 5. avgusta 1916

Malo pred l. 800. pa so vpadli v deželo Normani in l. 852. je oklical Anlaf v Dublinu normansko kraljevino. Dolgo je trajala vlada tega rodu in njegovih zaveznikov. Šele v 12. stoletju so nastopile bistvene izpremembe. Tedaj se je jela vmešavati v irske za-

deve Anglija — In to je postalo za Irce usodopolno. Angleži so pregnali tuje gospodarje, da bi se sami polastili moči. Henrik II., ki se je bil že prej sporazumel s papežem Hadrijanom IV., je sklenil, da si podvrže Irce. Izkrca se je v Crooku. Grof. Strongbow, ki je bil že prej zavzel Dublin, in svečenstvo sta se mu prišla poklonit. Toda Irce so nekaj časa trpeli, potem pa so se skušali otresti angleškega jarma. Ponudili so krono škotskemu kralju Robertu Bruceju. V tej dobi je padel angleški vpliv, a že Henrik VII. je sklenil, da si zopet podvrže deželo in je poslal tja svojega namestnika. Ta položaj je ustvaril razmere, da je Henrik VIII. privzel naslov kralja Irske. Ko pa je proglasil parlament v Dublinu l. 1560. protestantizem za državno vero, je zadel Irce odločilni udarec. Začela se je dolga stoletja trajajoča doba nasilja, ki se je končala šele s proglasitvijo svobodne Irske.

Da bi lažje ustrahovali irski narod, so Angleži pričeli s politiko naseljevanja. Tako se je pod Jakobom I. naselilo med Irce mnogo Angležev in lord Strafford, podkralj Irske, si je naravnost prizadeval, kako bi zatrl irsko ljudstvo. Zaradi strogosti njegovih ukrepov je izbruhnil velik upor v Ulstru. Združili so se keltski Irce pod Owenom Roe O' Neillom in angleški katoličani pod Prestonom ter l. 1642. ustanovili vlado, ki je proglasila za končni cilj — svobodno državo Irsko.

Killarneyska jezera

Diktator Oliver Cromwell pa je to preprečil. Dosegel je baš nasprotno po čemer so stremeli Irci — to, da so postali Angleži pravcati gospodarji irske dežele. V krvavih bojih (1641 — 1652) je poginila tretjina irskega ljudstva. Še to izgubo se je začela vsestranska propast dežele, prebivalcev in kulture. Irci, globoko ponižani, so se začeli izseljevati v Ameriko. Angleži so jim namreč odvzemali zemljo in pustili domačinom komaj eno petino posesti. Katoličani so bili za dogleden čas sploh izključeni iz parlamenta in državnih služb. Žilavi Irci pa se niso vdali. Postavili so se tlačiteljem po robu in ustanavljali tajna društva s ciljem, da se otresejo tuje strahovlade.

Šele zmagovita revolucija v Ameriki je zlomila angleški pritisk, a angleški vladni krogi so s podkupovanjem dosegli, da se je l. 1800. proglasila združitev obeh dežel, Anglije in Irske. Zakon je stopil v veljavo l. januarja 1801. Irska je bila priključena k Veliki Britaniji, dobila je 100 poslancev in 32 zastopnikov v zbornici lordov. Vlada, uprava, pravosodje in finance so bile ločene, vse drugo je bilo skupaj. Irska cerkev se je združila z angleško.

V naslednjih letih je nastalo posebno živahno gibanje za Home-Rule-Bill. Irci so zahtevali ustanovitev lastnega parlamenta in samoupravo v vseh notranjih zadevah. Med vojno, l. 1916. je izšel iz vrst irskega gibanja proglas za irsko republiko. Toda angleška vlada je nasilno zatrla gibanje, irske voditelje pa polovila in jih dala postreliti. Toda irski nacijonalizem je ostal nezlomljiv. Po vojni pa je irska stvar dozorela. V decembru 1921 je bil podpisan člen o sporazumu med Veliko Britanijo in Irsko. Pogodba je ločila južno Irsko od Ulstra. Prva je postala svobodna država (Freestate) in je dobila iste pravice kakor vsi dominijoni. Priznan ji je bil lasten parlament, lastna uprava, na njeno čelo pa je bil postavljen podkralj. Severna Irska je ostala v okviru angleške kraljevine.

Svobodna Irska torej ne obsega cellega irskega ozemlja, ker vključuje od 32 grofij samo 26 južnih okrajev, do čim se je izreklo šest severnih okrajev na Anglijo. A čeprav ni dosegla Irska

republikanske samostojnosti, kakor jo je zahteval znani voditelj De Valera, ima vendar enakost z dominijoni in je postavljena v isto vrsto s Kanado in južno Afriko.

Irska je v zemljepisnem pomenu zapadni otok britske evropske posesti in meri 84.436 četvornih kilometrov. Danes šteje okoli štiri milijone duš. Od Anglije jo loči Irsko morje in prekop sv. Jurija. Na severozapadu in jugu jo obliava Atlantski ocean. Učinki toplega Zalivskega toka so zelo blagodejni.

Dasi ima dežela vse pogoje za uspeh in napredek, se vendar ne more reči, da bi bilo njeno ljudstvo zadovoljno in srečno. V njegovi duši se je zasedrila poleg južnjaške razigranosti nekakšna melanholija. Pokrajina sama na sebi pa je lepa, vedra in vesela. Mehko, deževno podnebje ustvarja bujno vegetacijo in tujec, ki obišče Irsko, dobi vtis, da je tu večna pomlad. Za klimatične razmere na Irskem je posebno značilno, da prezimujejo mestoma na prostem celo palme in figova drevesa. V ostalem ni dežela pisan vrt, ampak pokrivajo dobri dve tretjini njene površine pašniki. Dani so torej pogoji za živinorejo in za vse panoge iz živinoreje razvijajoče se industrije.

Irska se je rodila v siromaštvu. Že od Cromwellovih časov je prišlo v navado, da je Irec le nekakšne vrste tlačan, ne pa gospodar na svoji zemlji. Njegov svet so upravljali angleški veleposestniki, Irci pa so bili samo nekakšni obdelovalci, koloni. Angleži so jih izžemali — Irci pa so odgovarjali s tem, da so se izseljevali. V Ameriki so na ta način nastale ogromne irske kolonije, na Irskem pa je ostalo na stotine in tisoče zapuščenih bajt in razpadajočih hiš brez stanovalcev. Še danes lahko vidi tujec te posledice izseljevanja. Dežela je skoro do polovice prazna.

Da odpomore veliki bedi, je prijala irska vlada takoj za delo. Izdala je zakon o posebnih olajšavah in storila vse, kar je v njeni moči, da se povzdigne poljedelstvo in živinoreja — dve panogi, ki lahko vrmeta deželi nekda-

njo blaginjo. Trenutno si Irči prizadevajo, da izkoristijo vodne sile.

Mimo vseh teh gospodarskih tegob peče Irsko še ena rana — jezikovni problem. Nasprotja med Anglosaksonci in keltskimi Irči so silno globoka. Irči namreč še vedno govorijo svoj jezik, ki je bil na Irskem splošno v rabi še do l. 1750. Takrat so govorili irsko še štirje milijoni ljudi, danes je teh

komaj 2 milijona 900 tisoč. Od l. 1861. je irščina silno nazadovala, največ pod vplivom cerkve, ki je vzela vso laiško vzgojo v svoje roke. Učiteljem in učencem je bilo zagroženo, da ne smejo govoriti irski. V svobodni Irski pa sta irščina in angleščina enakovredni jezika, vsi uradniki morajo biti vešč obeh in tudi v šolah se poučuje irščina.

Slikovit sveti večer.

Svedski napisal Frank Heller

Treba je opozoriti, da se morejo zgodbe, kakršna je ta, dogoditi le kakemu Norvežanu. Nam se zdi takšen dogodek nerazumljiv, če ga vidimo in neverjeten, če ga slišimo pripovedovati. Toda to ne ovira, da se ne bi go dilo tako, kjer so skupaj dva ali trije pravi Norvežani.

Slikar Dybedraet je bil često v družbi slikarja Böreviga, najrajši ne daleč od mize s steklenicami in čašami. Ker sta stanovala oba v Kodanju, sta imela — teoretično — mnogo takih miz na izbiro. Včasih sta sedela tudi pred mizo, na kateri je bila slika. Če je bila slika Börevigova, je bila kubistična in Dybedraet je rekel: »Ideja je dobra, toda kubizem ne more biti nikdar umetnost«. Če pa je bila slika Dybedraetova, potem je bila ekspresionistična in Börevig je rekel: »Sicer si spravil vanjo trohico resničnosti, toda ekspresionizem ne more prinesiti vsega«. Slika v nobenem primeru ni prešla v tujo last, kajti nihče ni kupil Dybedraetovih in Börevigovih slik.

Börevig je bil visok, suhljat kmečki fant iz Westlanda z velikimi uhlji in težkimi rokami. Dvoje prednjih zob so mu izbili nekoč v imenu umetnosti. Dybedraet je bil iz Frederikshalda, sličen bolj južnjaškemu Francozu, s širokim čelom, bliskajočimi očmi in mladobrado. Zaničeval je Westland kot trdnjavo verskega obskurantizma, h kateremu je prišteval tudi kubizem. Uspeha nista imela ne eden ne drugi in oba sta bila enaka reveža. Revščina in njuno ločeno umetniško naziranje pa ju je napravilo neločljiva.

Samo nenadarjen človek se more čuditi, kako more ločeno naziranje združevati ljudi. O čem naj bi sicer govorila? Dybedraet in Börevig pa sta

imela poleg dnevnih sporov še gospo Lasson, ki ju je združevala.

Gospa Lasson je bila prijazna stara dama s sivimi lasmi. Na eno oko je škilila, sicer pa so oba skrivali naočnike. Po rodu Danka je bila vdova po Norvežanu, ki ji je dovolil vpogled v smotre abstinenčnega pokreta, kajti umrl je na preobilici vina. Lasson je umrl, star 65 let. Jokaje je prevzela gospa Lasson njegovo trgovino in vinsko zalogo. Trgovino je vodila že več let, skrb za vinsko zalogo pa je prepuščala drugim. Bila je prava materinska duša ter je imela rada družbo, najrajša mlado družbo. Njena vrata so bila Dybedraetu in Börevigu zmerom odprta.

Ko sta se pobratima seznanila z njo, se je obema rodila istočasno enaka misel: ta ima denar za nakup slik. Razlika je bila le v tem, da je Börevig mislil na kubistično sliko, Dybedraet pa v prvi vrsti na ekspresionistično. Kakor hitro je Dybedraet menil, da je bil v razgovoru že dovolj pripravil teren, se je poslovil in tekel domov. Ko se je bil vrnil z izbranimi deli, je srečal Böreviga, kateremu so njegove westlandske noge pripomogle, da ga je prehitel. S svojimi velikimi rokami je nosil celo zbirko slik. Dybedraetov obraz se je zmračil. Prokletstvo po hišnosti je obsenčilo bratsko prijateljstvo.

»Ti si bil že tu?«

»Da.«

»Ti zares ne izgubljaš časa.«

»Nasprotno. Prav kar sem storil to. In ti? Sopihaš kakor pes.«

»A, tako ona ne razume paralelno pipederije. Tenu se ne čudim. Videti je pametna ženska. Zbogom!«

Paralelna pipederija ali paralelni pipedizem — to sramotilno ime je dal Dybedraet kubistični umetniški smeri. Izginil je skozi vrata gospe Lasonove ter se je po preteku pol ure vrnil z upornimi očmi.

»Ali veš, kaj je rekla?«

»Ne.«

»Ojej,« je rekla. Rekla je, »to vendar še ni izgotovljeno. Ali si že kdaj slišal kaj takega?«

»Saj tudi ni. Ona ima popolnoma prav. Saj sem ti vedno govoril, ekspresionizem lahko ujame trohico 'resničnega', toda nikdar mnogo ali celo vse.«

»Hvala. Kaj pa je rekla o tvojih stvarh?«

»To je postransko. Sicer pa se ne more zahtevati, da bi se ženska razumela na umetnost.«

»Hahal Umetnost! Kolikokrat sem ti že rekel, da paralelni pipedizem ne more biti umetnost?«

»Si pač ne morem zapomniti vsake tvoje budalosti. Imam drugo delo.«

»Celo mnogo dela boš imel, če boš hotel prodati, kar delaš.«

Tako se je razgovor vrnil na običajen tir in prokletstvo pohlepnosti je bilo toplotno pregnano. Toda razmerje pobratinov z gospo Lason se s tem ni končalo. Ni kupila nobene slike, kajti bila je preprosta duša ter je vselej, ko sta ji Borevig in Dybedraet pokazala nove slike, rekla: »Ojej, ojej, za božjo voljo!« Imela pa je rada pri sebi mlade, vesele moške. Vedela je, da so mladi, veseli moški običajno rajši v krčmi nego v družini. Treba jih je udomačiti, da se počutijo dobro. Zato je postavila po vseh kotih steklenice z vinom, kakor postavljajo Indijci svoje mleko kačam klopotačam. In kakor napravijo umni Indijci kače klopotače za svoje prijatelje in goste, tako je storila gospa Lason z mladima umetnikoma. Prišla sta boječa in nezaupljivo, pripravljena za takojšen beg. Pila sta izpostavljeno vino, ki je umorilo blaženega Norvežana Lasona, in kmalu sta se ojunačila. Bolj in bolj. Morda je bil to Lasonov pogum, ki je na mističen način prešel v oba. Divjaki pojedó srce padlega v boju, da si prilaste njegovo junaštvo. Zakaj naj bi se ne pridobilo junaštvo s pitjem

dobrega vina? Končno sta prihajala in odhajala popolnoma udomačena.

Nekega dne si je gospa Lason želela družbe bolj nego navadno. To je bil dan, ko ostanejo v postelji vsi stari revizorji, ko ječe gozdovi jelk, ko se na Skandinavskem vsi najedo rib, šunke in gosi, v Nemčiji karpov, na Angleškem puranov in v Franciji ničesar, ker v Franciji ne praznujejo tega dne. Tega dne, ko diši po vsej Skandinaviji po kuhanem vinu in loščilu, je hrepenela gospa Lason. po družbi bolj nego sicer. Tega dne sta šla kubist Borevig in ekspresionist Dybedraet po kodanjskih ulicah proti svojemu domu. Njuni koraki so bili lahki, tem lažji, ker jih niso ovirale zimske suknje. Tako Borevigova kubistična, kakor Dybedraetova ekspresionistična suknja sta dosegli, česar njune slike niso mogle doseči, da sta viseli v stanovanju privatnega lastnika zbirk. Toda steklenica za žganje, zimska suknja siromakov, jima ni manjkala in bila sta popolnoma zadovoljna. Nasprotno pa je gospa Lason obledela, ko ju je bila zagledala v predsobi.

»Ojej, ojej, za božjo voljo,« je zaklicala. »Ob takem vremenu! Kje pa imata suknje?«

Borevig se je spomnil klasične laži. Kakor rečeno, je bil malce naiven.

»Krojač — neumljivo — je tako sigurno obljubil —«

Dybedraet pa je rekel:

»Nikoli je nisem imel.«

Bila je laž, toda imponirala je. Zecnica gospe Lasonove je delala pod škripalnikom neverjetne evolucije. »Nikoli? Ojej! Stopita noter! Pridita na toplo! Poiščita kaj za vaju, dokler se ne skuha kosilo.«

Dybedraet in Borevig sta vstopila in pričela s hišno preiskavo, vredno Sherlocka Holmesa. Številne steklenice z vinom so stale po kotih. Pila sta, dokler se ni poosebil v njima ves pogum blaženega Norvežana Lasona... Potem so se odprla vrata jedilnice. Gospa Lason se je prikazala z vrtečimi očmi in dala znak za definitivno izpraznitev steklenic.

Pričelo se je kosilo. Ker je bilo na Danskem, so jedli najprej riž, potem pa gos. Tako se godi na sveti večer v vseh danskih družinah. Vsaka spre-

membra jedalče bi se zdela vsem podobnim želodcem paradokсна in bi prepočila vse danske božične duhove. Börevig je v svojem govoru proslavljajal gospodinjo, Dybedraet pa umetnost. Pri gosi so izpili precej burgundca. Gospa Lasson je bila ginjena ter je govorila o svojem možu, čigar duh prisostvuje pojedini, kar je točno čutila. Bil je res prisoten, toda materializiran v njegovih dvih rojakih, čijih srca je razširil njegov pogum. Prinesli so kavo, po kavi pa so bila razdeljena božična darila. Gospa Lasson je dobila Börevigovo kubistično in Dybedraetovo ekspresionistično sliko z navodilom za uporabo. Potem je razdelila ona svoja praktična božična darila: oljnatе barve, naramnice, nogavice in ovratnike. (Saj se lahko vedno zastavijo, sta mislila obdarovanca.) H koncu je prišel zavoj za Dybedraeta in kuverta za Böreviga. Gospa Lasson je izjavila:

»V kuverti za gospoda Böreviga je nekaj denarja — nisem vedela, če ga ima gospod Börevig za krojača.«

Dybedraetovo dušo je stresal nemir. Kubist je dobil denar!

»In tu,« je rekla, gospa Lasson, »tu je suknja, ki jo je nosil moj pokojni mož, podšita je s kožuho vino, je zelo dobra in topla. Ali ste zadovoljni, gospod Dybedraet, saj nimate nobene suknje? Vedno je treba imeti suknjo, gospod Dybedraet.«

Dybedraet je odprl zavoj s kar najslabšim obrazom. Na znotraj se je tresel od razočaranja in ogorčenosti. Suknjal! Nič denarja! Ko je bil prerezal zadnji trak, je vrzel sovražen pogled na zvitega Böreviga.

»Haha! Suknjal! Kaj praviš, prijatelj Börevig? Koliko je pa v tvoji kuverti?«

Kuverta je vsebovala šestdeset kron. Hm — koliko se dobi v zastavljalnici za kožuh?

»Ali ne bi pomerili suknje, gospod Dybedraet?«

Kožuh je imenovala za suknjo. Dobra stara gospa. Toda ali se dobi šestdeset kron za kožuh? Prokletstvo lastnine, na katerem so se komunistični profesorji bogato razpisali, je zonet obsenčil Börevigovo in Dybedraetovo prijateljstvo... Dybedraet je pomeril kožuh, ki mu je izvrstno pristajal. Vsi Norvežani imajo enako postavo. Razkoračil se je pred ogledalom. Börevig pa je bil blede od nevošljivosti. Ko je Dybedraet odložil kožuh je prišel Bö-

revig šteti svoj denar. Dybedraetu je zastajalo srce. Gospa Lasson je prinesla še vina, toda precej časa je minulo, da se je zopet prikazala moč duha blaženega Lassona. Končno se je vendarle zgodilo, Dybedraet je pozabil na denar. Börevig pa na kožuh. Vse jima je izginilo v temni vinski megli. Gospa Lasson je zadremala na stolu. Nenadno se je zdramila in zakričala. Ura je bila pol štirih. Tako je, če se kdo udeležuje spiritističnih scen z duhovi pokojnih Norvežanov. Spremila je Dybedraeta in Böreviga do vrat, kar je bilo potrebno, in pazila, da sta odšla.

Dybedraet in Börevig sta šla skozi rjavordečo vinsko meglo proti Fredrikshorou. Tam sta imela svoje delavnice. Njuna jezika sta se premikala povsem avtomatično in noben niti na videzno ni poslušal drugega. Nenadno je padla beseda, ki je imela zmisel ter ju zbudila iz njune vinske onostranosti. Börevig je izgovoril:

»Fej, vraga, kako mrzab doma v delavnici!«

Dybedraet se je ustavil, da asimilira te besede. Čez eno minuto je prišel nazaj njihovo pravilnost.

»Da, fej, vraga —.« Potem mu je prišla tolažilna misel. »Tako je, če ima človek kožuh —.«

Börevig je vzplamtel. »Grem in si kupim premoža, kakor hitro bodo odprli. Če ima človek denar, potem —«

»Dybedraet je čutil zbudilaj. »Če ima človek denar, potem — to je tebi podobno! Ako bi bil gentleman, bi vendar vsaj nekaj dal —.«

Böreviga je ponadla leza, pa se je hitro premislil. Uhoči Dybedraet, pač ni zabavno, takole brez beliča tavati okrog! In celo na sveti večer! Treba je biti obziren in dober, ne pa sovražen in trd.

»Stari Dybedraet,« je rekel, »ali stopiš z menoj? Kaj bi rad?«

»Tu noter?«

»Mar ne vidiš, da imajo odprto? Tu zunaj smejo odpreti že ob štirih. Kaj bi rad?«

Potencial je Dybedraeta s plutokratsko dobrohotnostjo na hrbtu in ga povlekel v majhno kavarno, ki je bila že odprta. Ponočni natakar je pravkar brisal mize. Dišalo je po kavi, na mizi pa je stala ogromna košara s pecivom. Börevig je naročil kave, peciva in korenjaka. V mali beznici je bilo toplo in prijazno, Dybedraet je odložil kožuh

in ga obesil na klin poleg vrat — ne potrebno izzivanje, si je mislil Borevig, pa je molčal. Božič je. Treba je biti obziren in dober, ne sovražen in hudoben — mir na zemlji in ljudem dobra volja — in natakak je prinesel kavo.

Pila sta kavo in prigrizovala kruhke ter požirala konjak. Toplota v lokalu in vino blaženega Lassona sta storila svoje. Dybedraet je skušal govoriti o umetnosti, toda njegov glas je bil prav tako zalepljen kakor njegovi možgani. Borevigova duša je bila v Westlandu ter je šla s starši k polnočnici. S plavajočimi očmi je govoril o dobroti, ki jo je deležen človek o božiču in ki se izraža v vsakovrstnih darovih, kakor v denarju in obleki. Lahno smrčanje je izdalo, da je bil Dybedraet gluha za ta premišljevanja, kar je bilo pač najbolje za božični mir. Borevig je govoril dalje, z dolgimi odmori med besedami, o Westlandu, o njegovih kubiističnih ljudeh in pokrajinah, toda vedno se je vračal k božičnim praznikom in njih dobrotam. Leni danski natakak je buljil vanj z interesom, s kakršnim se opazujejo neopasni norci, razred, ki tvori večino švedskega in norveškega prebivalstva. Končno je prišel Borevig kimati. Nenadno so se odprla vrata. Natakak je vstal in zopet sedel. Zanesmarjen berač je pomolil skozi vrata glavo, se plaho ozrl po natakakju in se približal Borevigovi mizi. Borevig je še vedno govoril in kimal.

»Gospod —«

Borevig je pogledal berača z očmi, ki so se zdele položene v olje kakor ribe v njegovi domovini. »Mir — mir na zemlji in ljudem dobre volje — z darovi, na primer — kaj hočeš?«

»Vesel božič, gospod, če imate kaj za ubogega brezposelnega?«

»Brezposelnega? Seveda! Božič je in mi se moramo medsebojno obdarovati, kakor na primer z denariem ali suknjami — vzemi tole, ubogi človek.«

Borevig je iztegnil svojo dolgo, kosčeno westlandsko roko in s plavajočimi očmi snel Dybedraetov kožuh s klina. Med tem je govoril: »Vzemi ga — božič je in mir se je vrnil na zemljo, ljudje moramo biti dobri kakor —«

»Hvala, dobri gospod. Zbogom, do bri gospod. Srečne praznike.«

»Srečen božič tebi, ubogi siromak!«

Berač je bliskovito izginil, Borevigova duša pa je romala naprej v samogovorih po vedno bolj temnih in zavutih potih. Nenadno se je prebudil Dybedraet in se stresel od vina in zaspica.

»Fej, vraga, pojdiva!«

»Fej, vraga, praviš, na svetli večer, ko sva —«

»Plačaj vendar in pojdiva!«

Borevig je užaljen in nem plačal in šla sta. Dybedraet, ki ni bil navajen nositi suknjo, je pozabil na obstoj kožuha. Spomnil se je še le, ko sta prehodila že dober kos drevoredne ulice.

»Vraga, moj kožuh!«

In planil je nazaj v kavarno. Borevig, čigar duša je plavala tako visoko nad zemljo, da je bila videti le še kot majhna točka, mu je mehanično sledil. Dybedraet se je vrnil iz kavarne s hitrostjo izstreljene topovske krogle.

»Moj kožuh — pravi, da si ti — kaj, vraga, pa misliš? Kaj vendar misliš, capin?«

Borevigova duša je padala počasi v »vol planč«.

»Ali je res? Odgovori mi, capin! Ali si ti podaril moj kožuh?«

Borevigova duša je gladko pristala na zemlji. Zamišljen je gledal Dybedraeta. »Kaj si rekel?«

»Kaj sem rekel? Ali si pijan, ti prokleti paralelni pipedist? Ali si znorel? Ti si podaril moj kožuh!«

Borevigov duševni mehanizem se je ustavljal. Kaj je storil? Seveda, se je spomnil »Bog — res je, neki berač ga je dobil.«

Praden je mogel nadaljevati, ga je že obdelovala Dybedraetova pest. Dybedraetu so se solzile oči od ogorčenja in morilne naslade. Od jeze je poskakoval in kričal: »Prokleti paralelni pipedist« — bum — »Kje je moj kožuh?« — bum — Njegove pesti so divjale kakor vihar.

Borevigova lena westlandska krk ni mogla zavreti. Skušal je razložiti, saj je vedel, da je storil z najboljšim namenom. Saj je vendar božič in mir na zemlji in — »Vidiš — pusti to, ti pravim — prišel je siromak — in za vraga — saj je vendar božič — ne, sedaj bom pa zares jezen.«

Natakar je stopil na ulico in opazoval posledice mirovne pridige, ki ji je bil prisluškoval. Dybedraet in Borevig sta se obdelovala kakor prava boksača. Borevigovo dolgo telo je plamtelo v kubistični jezi. Dybedraet pa je obsedla impresionistična norost. Nepričakovano se je pojavil še en gledalec. Dve težki roki v rokavicah sta padli na borca. Dolgo se niso polegli borbeni valovi, končno pa sta bila umetniška pobratima ločena in sta romala v senci danske postave na policijo. Toda zadnja stvar pri Norvežanu, ki umre, je jezik in cesta je neprestano odmevala:

»Prokleti paralelni pipedist — ker si dobil denar — greš in oddaš moj kožuh —«

»Tvoj kožuh — jaz žvižgam na tvoj kožuh.«

»To ti že verjamem — toda doživel boš nekaj — naznanim te zaradi tatevine, ti —«

»Bodite tako prijazni in držite gosbec!«

Druga v vrsti teh replik ni bila posebno logična, tretjo je diktiral užaljen pohlep po lastnini, četrto pa je v enakomernih presledkih ponavljal danski policist. Od časa do časa je moral s silo preprečiti, da se ni vnela nova borba. Zdelo se je, da bo praznik miru pomenil konec prijateljstva med pobratima.

Toda tako hudo le ni bilo. Božični prazniki zahtevajo dobre in mile pripovedke in tudi ta povsem resnična zgodba se bo dobro končala.

Jedva sta stopila Dybedraet in Borevig v bivališče groze in so zapisali njuna imena v črno knjigo, so se odprla vrata in v sobo je stopil nov policist v družbi elegantno oblečenega moža. Borevig je prekinil svoje pričevanje z radostnim vzklikom: »Tu je!« ...

Elegantni gospod, ki je prišel v družbi policista, se je prav tako razveselil Boreviga. »Hvala Bogu, milostni gospod! Ali gospod noče povedati, da je podaril suknjo meni?«

Eleganca elegantnega gospoda je segala do kožuhovega roba, ki ga je bil dobil malo prej od božično razpoloženega Boreviga. Izpod kožuha so gledale beraške hlače in strojani čevlji, zgoraj pa zmrznilen zapiti obraz, ki ga je pokrival priberačen klobuk.

»Policaj noče verjeti, da je suknja moja. Ali ni res, gospod, da ste mi jo podarili?«

Borevig se je obrnil k policajju in rekel majestetično: »Siromak govori resnico. Jaz sem mu podaril kožuh. Toda vrniti ga mora. Kožuh je last moje ga prijatelja.«

Berač je obupno vzkliknil: »Vi mi ga boste vzeli?«

»Da,« je rekel Borevig. »Božič je praznik darov! Toda vsak mora dati le svoje in ne tuje.«

Ko so beraču odvzeli kožuh, je Borevig vprašal po ceni pretepaštva.

Stari uradnik se je božično nasmehnil in rekel: »Topot je zastoj. Saj je vendar božič. Zbogom, gospoda, in srečne praznike!«

»Zastoj?« je rekel Borevig. »Mislim, da bo treba dati »kovača«. Potem naj ga dobi ta revež. Prosim!«

Berač je potolažen vzel »kovača« in vsi trije so odšli.

»Ti pa kar razsipaš denar,« je rekel še vedno razjarjeni Dybedraet.

»Lastni denar,« je rekel plemeniti Borevig, »in tuje obleke. Vsi skupaj smo slabi ljudje.«

»In marsikdo od nas slab umetnik,« je rekel nespravljivi Dybedraet.

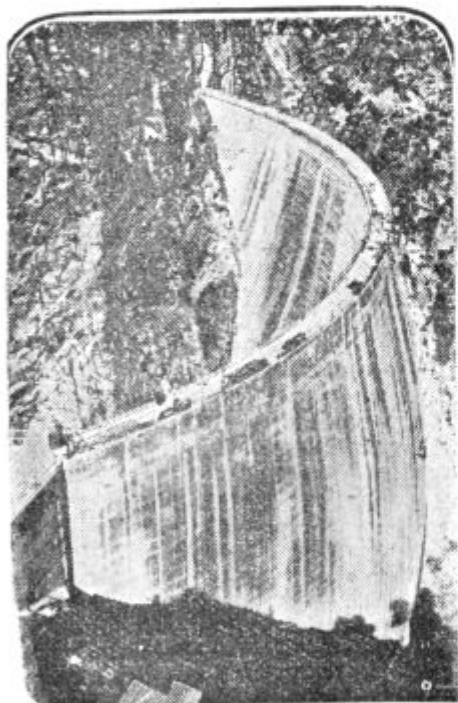
NAGNJENI STOLP

Pisanci so v akrebih: njih prosluli stolp se preveč nagiblje. Podtalna voda se v bližini preveč množi in izpreminja zemljišče v močvirje. Oblastva so se vznemirila, odkar je profesor Cuppari zasledil pronicanje skritega vrelca. Francoski profesor Imbeaux, prišedši nalašč iz Pariza v Piso, smatra za edini pomoček: postaviti krožen zid iz cementa. Neko podjetje iz Walesa se je ponudilo da zaščiti stolp in je že dobilo dovoljenje. A na zahtevo Italijanskih stavebenikov se je dovolitev preklicala. Vlada je sedaj imenovala odbor, ki proučuje načrt pisanskih arhitektov, kako bi se odvajala voda po posebnem rovu.

Deviška dežela ob Coloradu

Ogromen tehniški načrt Zedinjenih držav — Kako so se ga polastili spekulantje — Zanimiva slika iz ameriškega življenja

Dne 21. decembra 1928 je bil za Severno Ameriko velik dan, začetek silnega nemira, pustolovščin in raznih nedoglednih možnosti, kakor jih sicer vidimo samo v filmih. Tega dne je takratni prezident Coolidge podpisal zakon o zgraditvi velike rečne pregrade »Boulder dam« blizu Las Vegas v državi Nevada.

Ogromen jez v bližini Los Angelesa

Pregraja ali jez »Boulder dam« na reki Coloradu je največje delo te vrste na svetu. Dosedanje največje ameriške pregraje bo prekašala dvakratno. Ameriška vlada je doslej izvršila samo še eno tehnično podjetje, ki je večje od tega: Panamski prekop.

Ne vem, ali si sploh more kdo predstaviti, kaj pomenijo n. pr. naslednje

številke: Pregraja bo stala 165.000.000 ameriških dolarjev; načrt o umetnem namakanju pokrajine Los Angeles zahteva nadaljnjih 150 do 200.000.000 ameriških dolarjev. To je v našem denarju več kot osemnajst tisoč milijonov dolarjev.

Ko bo ogromni jez dovršen, se kakih 600.000 hektarjev nerodovitne pastirje izpremeni v rodovitno deželo, ki bo imela dovolj vode in elektrike. Spekulacija z zemljišči je že od nekdaj prava narodna strast Američanov; nova pokrajina, ki jo bo treba objuditi, mika z vseh koncev pustolovce, solidne kupčevalce. Zakaj — zopet se je v Ameriki pojavila tista prešerna incizanost, ki so jo poznali dedje in pradedje sedanjega rodu: da postaneš z ero samo posrečeno spekulacijo pravilčno bogat.

Brezposelni delavci iz vseh Zedinjenih držav tekmujejo med seboj, kdo bo dobil delo pri graditvi »Boulder dam«. Z njimi se bodo selili v novo deviško deželo ob Coloradu tudi oni, ki žive od delavcev kot skoraj neizogibni zajedavci: kantinerji, gostilničarji in rokodelci. Koliko ljudi bo oživele to puštinjo, pričuje že dejstvo, da bo pri delu zaposlenih šest do sedem let 6000 do 7000 delavcev. Že to kaže, kakšen ogromen obseg zavzema »Boulder dam«.

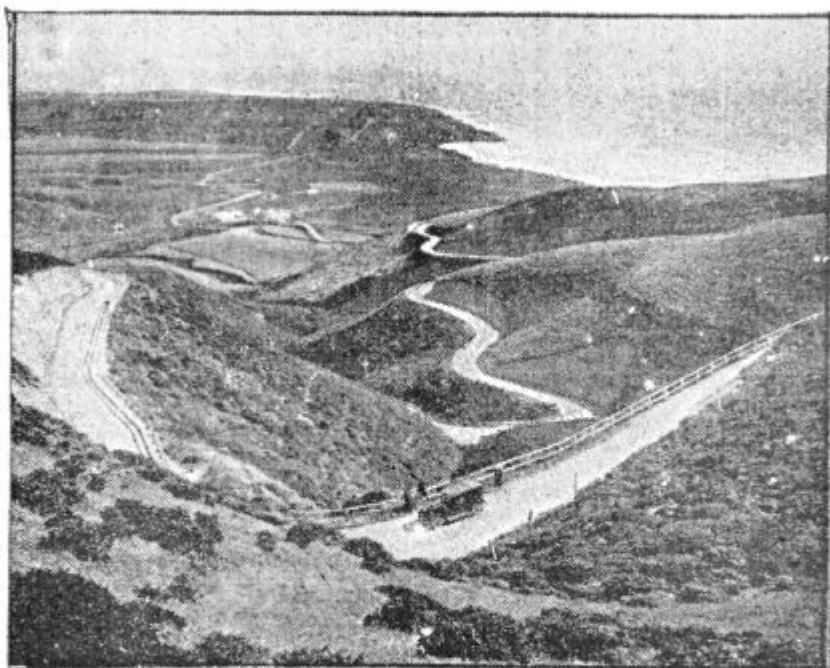
Razen jeza se bodo naglo gradila mesta in prometne vezi na tem kulturi pridobljenem ozemlju. Tako bodo novi tisoči rok dobili za več let dovolj dela in zaslužka.

»Boulder dam« je torej vznemirila denarja željno Ameriko; tisoči in tisoči ljudi govorijo o njem in sanjarijo o deželi neomejenih možnosti ob Coloradu. Zemljiški agenti ponujajo s kričečo reklamo zemljišča, mnogi so že postali posestniki ondih, kjer je zdaj še zasušena puštinja, a kjer se ima v nekaj letih začeti novo, prav po ameriško bujno življenje. Toda — zaenkrat še

ovirajo izvrševanje ogromnega načrta — politične zapreke.

Mislim, da je preteklo devet let, preden je predlog zakona o tem velejezu podpisal prezident Zedinjenih držav. Devet let se je zaradi tega politično borilo med seboj šest zainteresiranih držav; vsaka je hotela imeti neke prednosti in posebne koristi. Vrh tega je bilo treba rešiti vprašanje, ki je za Američane zelo kočljivo: kako

radi njih je začetek ogromnega dela ob Coloradu zaostal. Najbolj zainteresirane so države Nevada, Arizona, Utah in Kalifornija. Arizona se upira, češ, da ne bo imela od pregrade nikakih dohodkov, dasi teče reka po njenem ozemlju. Najvažnejši odpor pa prihaja od držav v ozadju, ki imajo močno razvito poljedelstvo in se boje konkurence, ki bo nastala na tleh sedanje pustinje v Kaliforniji in Nevadi.

Najlepša avtomobilska cesta na svetu v Kaliforniji

Je prav za prav z državno udeležbo pri tem delu? Kakor znano, so Američani odločni nasprotniki državne podjetnosti, državnih monopolov in javnih del. Železnica, brzojav, telefon, deloma tudi pošta so v zasebnih rokah. Načrt pregraje na Boulder Canyonu pa je prevelik in se po svojem pomenu tiče preširokega ozemlja, da bi se dal uresničiti z zasebnimi sredstvi. Tu je torej udeležba države neizogibna, toda pojavil se je nov problem: če država zgradi velejez in elektrarne, ali naj se trgovinsko vodstvo in izkoriščanje prepusti zasebnemu kapitalu, ali pa naj se prekrši mogočno ameriško načelo in se tu izjemoma dovoli državno gospodarstvo? Proti prvi in drugi rešitvi so se pojavili številni pomisleki in za-

Sicer so to ameriške domače zadeve, ki nas do podrobnosti ne zanimajo. Zanimiv pa je nemir, ki se je spričo tega mogočnega načrta počutil ameriških množic. Koliko optimizma, podjetnosti in novega zaupanja je vzbudilo dejstvo, da je prezident podpisal predlog o izvedbi »Boulder dama«! V resnici je zadeva znatno manj rožnata nego jo slikajo spekulanti za taka podjetja vedno dovzetni, zmerom pionirsko nastrojeni ameriški množici. Hladna resnica je, da se bo načrt izvršil v popolnem obsegu šele v desetletjih. Druga je ta, da je vlada sama prevzela zemljišča okoli teh naprav in da ji bo dala kuncem na razpolago šele potem, ko bo delo končano in sicer po primerni ceni, dočim bi speku-

lantje navili cene v silno višino. Prednost bodo imeli invalidi in dosluženi vojniki. Vrhu tega pride v poštev za namakanje samo ozemlje, ki leži nižje od 150 čevljev nad morsko gladino. V višje ležečih krajih bo treba vodo črpati. Spekulantje pa so že zdaj prodali nepoučenim ljudem zemljišča, ki leže 800 do 1500 čevljev visoko. Zato je vlada odredila, da se vse take kupčije proglase za neveljavne, ker so sleparske.

Dopisnik »Saturday Evening Post« Magner White opisuje obisk pri nekem kupčevalcu z zemljišči:

Na zidu visi ogromen zemljevid in zgovorni prekupčevalec slika bogastvo, ki je skrito v okrožju, kjer lahko on prodaja zemljišča. — A kaj pomeni ta-le El 1200? — vpraša Magner White.

Agent je za hip v zadregi, nato pa odvrne smeje: — Nu, da, to je vendar 1200 voltov električnega toka!

Ameriške oblasti skušajo torej preprečiti nesolidno, goljufovo kupčevanje. Baje so doslej razveljavile že toliko kupčij, da bi celotna kupnina vrgla kakih 90 milijonov dolarjev. Tipičen primer takih nakupov je n. pr. nakup zemljišča v peščenih hribih, kjer se snemajo filmi »z divjega zapada« in kjer ne bo nikdar cvetela civilizacija; nekateri so se tako urezali, da so kupili »posestvo« na gorskih vršacih v Chocolate Mountains; neki sanjar o novi deviški deželi ob Coloradu je — ob pomanjkanju slehernega zemljepisnega znanja — izgubil pri taki »kupčiji« vse svoje dolgoletne prihranke.

Mistično zaupanje množice v čudežen pomen »Boulder dama« so podpisale celo cerkve. Po podpisu načrta so se duhovniki petih konfesij odpravili s skupinami svojih vernikov v kraj, kjer ima stati pregraja in so opravili ondi božje službe, proseč temu načrtu uspeha in prospeha podjetju. Zato pa imajo oblasti tem več truda, da preprečijo vsakovrstne prevare na ta račun. Propaganda je, kakor vedno v Ameriki, brezvestna in za njo tiče po navadi le sleparji. Zato se v Kaliforniji kaznujejo vse pismene neresne objave o tem načrtu. Toda moč ustne propagande in drobnih sleparij se zakonom ne ukloni tako zlahka. Začeli so uganjati propagando celo po radiu. Tu so morale oblasti same preskrbeti protipropagando.

V širši javnosti ni nihče vedel, kdaj bo predlog »Boulder dama« podpisan, ker so se pogajanja vlekla v neskončnost. Ko pa so listi objavili podpis, so dobili skoraj vsi hišni in zemljiški posestniki v mestu Las Vegas in okolici brzjavke: »Ne prodajajte, dokler se ne zmenite z menoj — imam za vas ugodno ponudbo!« Prebivalci srečnega mesta v bližini bodočega »Boulder dama« so se pač čudili, kako so mogli zemljiški agentje na vseh koncih Amerike dobiti tako hitro njihove naslove. Toda agentje so bistroumni ljudje. Ze dolgo pred podpisom so prelezli te kraje kot turisti in si nabrali potrebnih podatkov. Imenitna ideja; toda nje slabost je v tem, da so se je domislili premmogi konkurentje. Tako se je zgodilo, da je bil po podpisu vsak posestnik v dotičnih krajih uprav zasut z brzjavkami — nu, ljudje teh krajev pa so takisto brihtni in so rekli: Zdaj bomo pa prodajali mi za lasten žep, če kažejo agentje toliko apetita po naši zemlji!

Zemljišča, ki so se lani kupila za 15.000 dolarjev, se letos z lahkoto prodajo za 40.000 dolarjev. Kupujejo se cela ozemlja za hiše kolonistov. Marsikdo zasuži s spekulacijami do 5000 dolarjev mesečno. Zato pa opaziš v Las Vegas n. pr. take-le napise: »Jim Smith, brivec in trgovec z realteta-mi«. Spekulantje prihajajo v hiše že na vse zgodaj; lahko se namreč primeri, da izgubi nekaj tisoč dolarjev, kdor pride nekaj ur prepozno. Vsi hoteli v tem mestu so prenapolnjeni. Zlate čase ima mestni fotograf, ki dela podnevi in ponoči, da ima o prekupčevalci dovolj fotografij svojih realitet. Pojavljajo se osnutki hotelov, rezidenčnih četrti in parkov. V nekem takem prospektu rezidenčne četrti čitamo: »Če kupite ta prostor, boste bivali tik ob bodočem jezeru. Lahko si prenese-te čoln z doma naravnost na vodo.« Kdor pa se spozna v načrt in si ume preračunati lego, ve, da bo od rezidence do vode »samo« — 8 km. Dovolj daleč za prenašanje čolna!

Za kakih dvajset let bodo na vendarle na mestu današnjih puščav ob reki Coloradu bogato cvetoče pokrajine; s tem napoči za Kalifornijo nova doba.

Lov v decembru

Decembar je poslednji mesec lovske sezone. Za lovca pač ni lepšega, kakor hoditi po zasneženem lovskem revirju in modro in preudarno streljati divjad. Skoro vsa divjačina ima še ves

gostim borovjem in jelovjem. Na velike jelene maletiš večinoma na same ali pa v družbi sebi enakih. Manjši jeleni se drže mater, ki se ponoči za izpremembo pogosto odpravijo na polja v veli-

Zasledovanje lisice

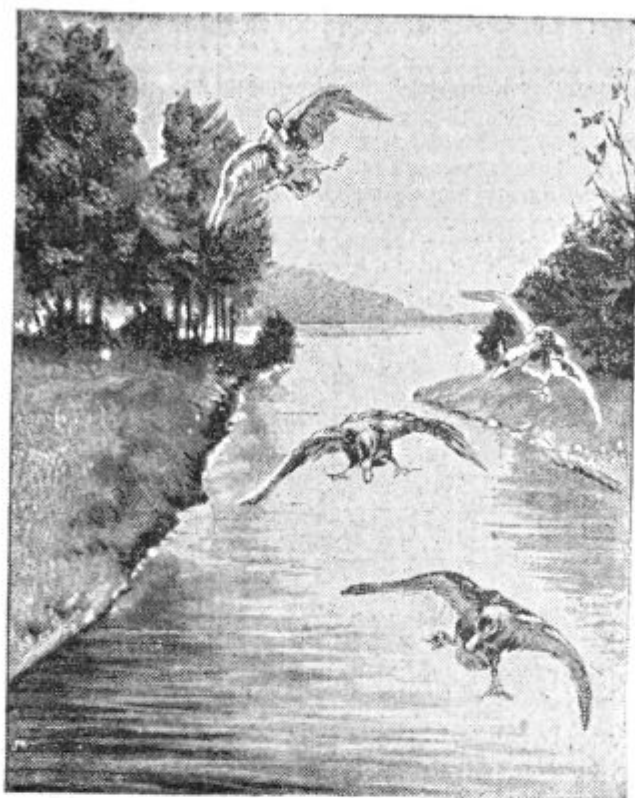
mesec lovski čas, preden napoči januar, mesec lovskega miru.

V jelenjadnem revirju se zlahka divjad najraje skriva med pokošnim in

kih tropah. Nič nenavadnega ni, če kdo pripoveduje, da je videl v tropi trideset, štirideset glav ali pa vsaj njihove sledove. V oskrbovanih loviščih velikih

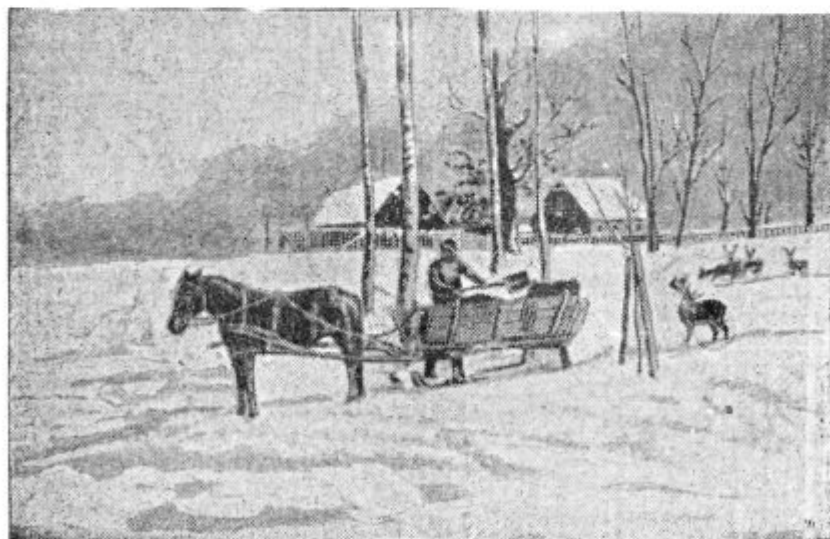
Povratak z lova na zajca

Divje racé

Jelenov nič več ne streľajo; privošči-
jim miru, da se ne začutijo primorane
seliti, zato velja lov v prvi vrsti teles-

no zaostalim samcem ter samicam. De-
cember je, kar se tiče jelenovine, pravi
mesec »zaščite s puško«. Pod tem raz-

Krmljenje divjačina

me lovec skrbno izbiri pri streljanju: strelja samo zaostalo ali bolno in jako-vo divjačino, drobne živali ter mladiče. Vse to v interesu prirodnega spolnega razmerja. A to ni tako lahko in mora lovec že dobro poznati svojo divjačino. Pravi lovec mora tudi znati štiti in gojiti divjačino in skrbeti zanjo, kadar je v sili. V splošnem je treba že v oktobru ali vsaj v novembru poskrbeti za krmo. Ravno zadnja huda zima je pokazala, kako potrebno in važno je zadostno krmljenje divjačine. Koliko glav ne bi bilo poginilo, da je lastnik revirja pravočasno poskrbel za krmo! Če

nastopi nenadno pomanjkanje, posekaj trepetljiko, topole in drugi mehki les, ki je divjačini vselej dobrodošel za krmo.

Tudi damjaka lahko streljaš v decembru. V glavnem veljajo zanj ista pravila kakor za jelenovino.

Črna divjačina se v tej dobi pari. Včasih tiči v gostih tropah v toplih, nedostopnih goščavah. Od tam se seli v listnato drevje, kjer stika za želodi in žiri. Če zemlja ni preveč zamrzla, se preseli tudi na krompirjeva polja, kjer si poišče okusnega krompirja. V dobro gojenih revirjih je treba krmiti svinje prav tako kakor drugo divjačino. Najljubši jim je krompir in sadje, zelodje in žirje. Streljajo jih navadno z gonjači.

Pri srnjadi se vrši lov v decembru navadno le na jalovce in slabotne srnjake, v kolikor dopušča zakon. Srnjak, ki je odvrzel rogove in mu jame-

jo poganjati novi, ni več lovljiv. Tudi tej divjačini je treba priskrbeti izdatne krme, kakor repe, ovsene slame, do- brega sena, mehkega lesa itd.

Lov na zajce z gonjači je v tem me-secu v polnem razmahu. V vseh revir- jih, kjer je dosti zajcev, se zbirajo sportni in »nedeljski« lovci na lov na zajce in vse povsod veselo pokajo puške. Samo v Nemčiji računajo, da po- strele okoli pet milijonov zajcev na le- to! Posebno zanimivi so ti kovi z go- njači hkrati na zajce in fazane.

Zelo hvaležen in primeren za izpre- membo utegne biti zdaj lov na race na odprtih vodah in ob rekah. V mrzlih zimah pridejo včasih pred puško tudi redki nordijski gostje. Vendar ni do- bro v tem mesecu pretiravati lova na race. Ker so race minulo zimo med vso divjadjo gotovo najbolj trnele in jih je mraz zdecimiral, je zato letos tem bolj umestna omejitev. Mnogo veselja da lovcem tudi lov na divje gosi, ki leti z žitnih polj proti odprtim jezerom. Zla- sti v megli in snežnem metežu pridejo radi pod strel, ker takrat zelo nizko lete.

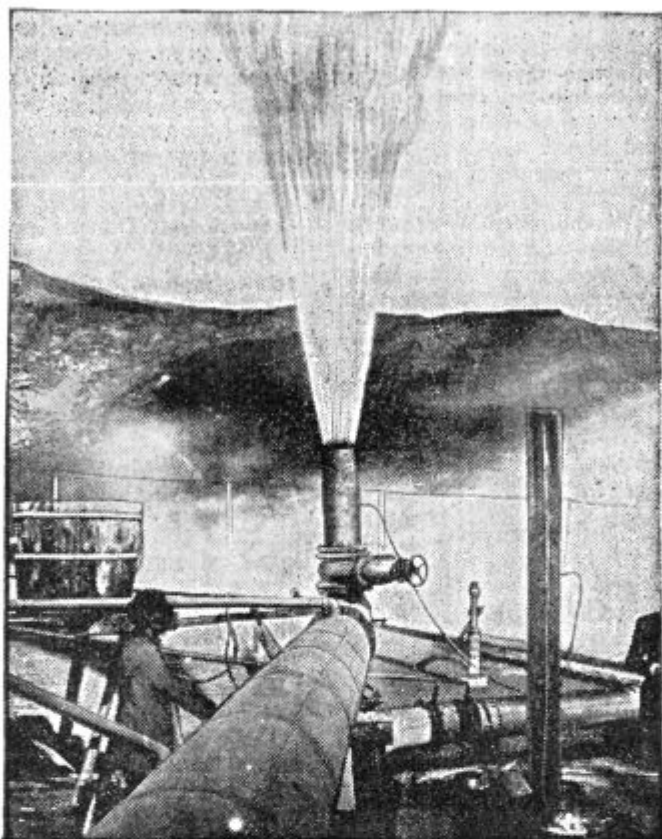
Dalje je december čas lova na lisice, ker so njihovi kožuhi ravno zdaj postali zelo dobri. Njihove dupline porevidiraš z jazbečarji, najboljše ob mesečini. Vča- si pride ob tej priliki tudi kaka kuma zlatica ali belica pod puško.

Kakor vidimo daje december lovcu mnogo razvedrila in zabave. Če pa- metno goji svojo divjačino, tudi zaslu- ži dobro žetev. Kadar pa pokrije de- želo visok sneg ali pritise hud mraz, naj najprej stori svojo dolžnost in naj živali nakrmi. Prav posebno naj takrat pazi na pse, ki na lastno pest uganjajo divji lov, in na dvonožno roparsko dr- hal. Oboji utegnejo postati prava šiba božja za revirje in lovec naj zato ne misluje prej, dokler ni zalotil divjega lovca in se ni divjačina spet umirila.

R. Kruse

(Gornje poročilo našega stalnega berlin- skega lovskega sotrudnika je splošnega značaja ne glede na lovsko zakonodajo v posameznih državah Srednje Evrope)

Ognjeniki so lahko tudi koristni, kar dokazuje ta slika. V okolici Landerella so napeljali velike cevi, skozi katere izkoriščajo vulkansko paro. Na sliki se vidi varnostni ventil.

Današnja umetniška priloga

Dolenjska idila — Breza pri Trebnjem

Foto: Janko Ravnik

.....

»ŽIVLJENJE IN SVET« stane celoletno 80 Din, polletno 40 Din, četrtno 20 Din, mesečno 8 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Knaflj-va ul. 5. Naročnina za inozemstvo: ITALIJA četrtno 8 lir, polletno 16 lir, celoletno 30 lir. FRANCIJA mesečno 4 franke. ČESKOSLOVAŠKA mesečno 6 kron. AVSTRIJA mesečno 1 šiling. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.

Foto Janko Ravnik

Dolenjska idila — Breza pri Trebnjem